

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2018

Ivan Prestaš

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Ivan Prestaš

**Analýza neosmanismu a jeho působení v
oblasti Západního Balkánu:
Komparace Srbska a Bosny a Hercegoviny**

Bakalářská práce

Praha 2018

Autor práce: **Ivan Prestaš**

Vedoucí práce: **PhDr. Ondřej Žíla, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2018**

Bibliografický záznam

PRESTAŠ, Ivan. *Analýza neoosmanismu a jeho působení v oblasti Západního Balkánu: Komparace Srbska a Bosny a Hercegoviny*. Praha, 2018. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra ruských a východoevropských studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Ondřej Žíla, Ph.D.

Abstrakt

Bakalářská práce pod názvem: Neoosmanismus a jeho působení v oblasti západního Balkánu: Komparace Srbska a Bosny a Hercegoviny analyzuje stav turecké zahraniční politiky a její postoj vůči západobalkánským státům. Cílem práce je analyzovat tureckou expanzionistickou zahraniční politiku už ne z vojenského, ale z ekonomického pohledu. Práce je rozdělena do třech částí. První část je věnována Turecku a tomu, jak se měnilo jeho postavení na regionální a světové politické scéně. Následující část práce se zabývá vývojem jak bosensko-tureckých vztahů, tak i srbsko-tureckých vztahů za posledních deset let. Poslední a nejvýznamnější kapitola analyzuje ekonomický aspekt neoosmanismu. Na základě analýzy tureckých investic do výše zmíněných západobalkánských států a dalších ekonomických parametrů (vývoz a dovoz) vyplývá, že se Turecko pomocí tzv. soft power stává významným hráčem v tomto velmi bouřlivém regionu. Za pomoci komparativní analýzy dvou případových studií bylo utvrzeno, že se ve středu zájmu ještě stále nachází Bosna a Hercegovina, která je považována spolu s Albánií za nejvýznamnějšího tureckého partnera na Balkáně. Na druhé straně ochota Srbska spolupracovat s Tureckem, která se projevuje otevíráním srbského trhu pro turecké investory, by mělo v budoucnu dosáhnout anebo i přesáhnout míru investic do Bosny a Hercegoviny.

Abstract

Bachelor Thesis under the title: “Neo-Ottomanism and Its Effects in the Western Balkans: The Comparison of Serbia and Bosnia and Herzegovina” analyses the attitude of Turkish foreign policy towards Western Balkan states. The aim of the thesis is to analyse the Turkish expansionary foreign policy not only from a military but from an economic point of view. The thesis is divided into three parts. The first part is dedicated to Turkey and how it has changed its position on the regional and world political scene. The following part deals with the development of both relations between Bosnia and Herzegovina and Turkey and relations between Serbia and Turkey over the last ten years. The last and most significant chapter analyses the economic aspect of neo-ottomanism. Based on the analysis of Turkish investments in the Western Balkan states and other economic parameters (exports and imports), Turkey has been using soft power to become a major player in this very turbulent region. Using a comparative analysis of two case studies, it was confirmed that Bosnia and Herzegovina, which is one of the most important Turkish partners in the Balkans, is still in the centre of Turkish interest. However, led by recent events which resulted in the opening of the Serbian market to Turkish investors, one can observe Serbia’s interest to cooperate with Turkey, which should, in future, lead to reaching or even exceeding the level of Turkish investment in Bosnia and Herzegovina.

Klíčová slova

Neosmanismus, Turecko, Bosna a Hercegovina, Srbsko, bilaterální vztahy, Strategická hloubka, Ahmet Davutoğlu

Keywords

neo-ottomanism, Turkey, Serbia, Bosnia and Herzegovina, bilateral relations, strategic depth, Ahmet Davutoğlu

Rozsah práce: 64.546 znaků včetně mezer

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 11.5.2018

Ivan Prestaš

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval doktorovi Ondřeji Žílovi za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování bakalářské práce.

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno:

Ivan Prestaš

E-mail:

prestasivan@yahoo.com

Studijní obor:

Mezinárodní teritoriální studia

Semestr a školní rok zahájení práce:

4. semestr 2016/17

Semestr a školní rok ukončení práce:

6. semestr 2017/18

Vedoucí bakalářského semináře:

doc. PhDr. Michal Kubát

Vedoucí práce:

PhDr. Ondřej Žíla, Ph.D.

Název práce:

Analýza neosmanismu a jeho působení v oblasti západního Balkánu: Komparace Srbska a Bosny a Hercegoviny

Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek):

V bakalářská práce se zabývá neosmanismem, tedy šířením tureckého vlivu na území západního Balkánu. Práce je zaměřena na analýzu směřování turecké zahraniční politiky vůči Srbsku a Bosně a Hercegovině a porovnává, jak se měnil turecký vliv v těchto dvou zemích v posledním desetiletí, tedy od roku 2008. Při analýze fenoménu neosmanismu a jeho působení v dané oblasti vycházím z teoretického základu měkké moci (soft power). Základním cílem bakalářské práce je analýza postoje turecké zahraniční politiky vůči Bosně a Hercegovině a Srbsku, se snahou poukázat na její expanzionistickou politiku, ne ve vojenském, ale v hospodářském a politickém smyslu. Pokusím se stanovit a analyzovat, jak se měnil přístup Turecka k těmto dvěma zemím v posledním desetiletí.

Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):

Práce se původně měla zabývat fenoménem neosmanismu pouze v Bosně a Hercegovině. Rozhodl jsem se rozšířit svůj výzkum i na Srbsko, které se v poslední době stává velmi zajímavým pro Turecko. Od původní kritické diskurzivní analýzy jsem se přesunul ke komparativní metodě, která se mi zdála mnohem vhodnější na porovnání dvou případových studií. Došlo i k změně z hlediska zkoumání neosmanismu. Původní kulturní aspekt neosmanismu byl nahrazen ekonomickým, který se zdá být mnohem vhodnějším a přesnějším.

Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):

ÚVOD

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1 KEMALISMUS

1.2 ISLAMISMUS

1.3 OSMANISMUS

1.4 PANTURKISMUS

1.5 PANISLAMISMUS

1.6 NEOOSMANISMUS

1.7 STRATEGICKÁ HLOUBKA

1.8 MĚKKÁ MOC

2. TURECKO NA SVĚTOVÉ POLITICKÉ SCÉNĚ

2.1 VZESTUP TURECKA

2.2 ÚLOHA TURECKA V SEVEROATLANTICKÉ ALIANCI A NOVÁ TURECKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA

2.3 NEOOSMANISMUS A TURECKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA

2.4 POPULARIZACE OSMANSKÉ TRADICE

2.5 REVITALIZACE OSMANSKÉHO IMPÉRIA

2.6 GEOPOLITIKA „STRATEGICKÉ HLOUBKY“

3. TURECKO A ZÁPADNÍ BALKÁN

3.1 VÝVOJ BOSENSKO-TURECKÝCH VZTAHŮ

3.2 VÝVOJ SRBSKO-TURECKÝCH VZTAHŮ

4. ANALYTICKÁ ČÁST: KOMPARACE EKONOMICKÉHO ASPEKTU NEOOSMANISMU NA PŘÍKLADU BOSNY A HERCEGOVINY A SRBSKA

ZÁVĚR

Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):

Davatoğlu, Ahmet. *Strategijska dubina: međunarodni položaj Turske*, prev. Senka Ivoševuč Ipek, Beograd: Službeni glasnik, 2014.

Cevik, Senem a Philip SEIB. *Turkey's public diplomacy*. 1. New York: Palgrave MacMillan, 2015

Kaplan, Robert. *The Revenge of Geography*. New York: Random House Trade Paperbacks, 2013.

Saatçioğlu, Beken. *De-Europeanisation in Turkey: The Case of the Rule of Law*. South European Society and Politics, 2016. 21:1, pages 133-146.

Somun, Hajrudin. Turkish Foreign Policy in the Balkans and “Neo-Ottomanism”: A Personal Account. *Insight Turkey* [online]. 2011, 13(3), 33-41 [cit. 2017-05-25]. Dostupné z:

http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/insight-turkey_vol_13_no_3_-2011_somun.pdf

Ščekić, Radenko. Neke analize i presjek savremenog spoljnopolitičkog angažmana Turske i Rusije u regionu jugoistočne Evrope. *Vojno delo* [online]. Podgorica: Univerzitet Crne Gore - Istorijski institut Podgorica, 2013 [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: http://www.odbrana.mod.gov.rs/odbrana-stari/vojni_casopisi/arhiva/VD_2013-zima/65-2013-4-06-Scekic.pdf

Tanasković, Darko. Neoosmanizam. Povratak Turske na Balkan [Neo-Ottomanism. Turkey's Return to the Balkans]. Belgrade: JP Službeni glasnik, 2010.

Turbedar, Erhan. Turkey's New Activism in the Western Balkans: Ambitions and Obstacles. *Insight Turkey* [online]. 2011, 13(3), 139-158 [cit. 2017-04-24]. Dostupné z:

http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/insight-turkey_vol_13_no_3_-2011_turbedar.pdf

Politeia, naučni časopis Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci za društvena pitanja:

Neoosmanizam i Zapadni Balkan [online]. Banja Luka: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci, 2011, 1(2) [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: http://fjn.unibl.org/casopis/politeia_2.pdf

Podpis studenta a datum

11.5.2018

Schváleno

Datum

Podpis

Vedoucí práce

Vedoucí bakalářského semináře

Garant oboru

Obsah

ÚVOD	2
1. TEORETICKÁ ČÁST	4
1.1 KEMALISMUS	4
1.2 ISLAMISMUS.....	5
1.3 OSMANISMUS	6
1.4 PANTURKISMUS.....	6
1.5 PANISLAMISMUS	6
1.6 NEOOSMANISMUS	7
1.7 STRATEGICKÁ HLOUBKA	7
1.8 MĚKKÁ MOC	9
2. TURECKO NA SVĚTOVÉ POLITICKÉ SCÉNĚ	9
2.1 VZESTUP TURECKA	11
2.2 ÚLOHA TURECKA V SEVEROATLANTICKÉ ALIANCI A NOVÁ TURECKÁ ZAHRAŇIČNÍ POLITIKA	11
2.3 NEOOSMANISMUS A TURECKÁ ZAHRAŇIČNÍ POLITIKA.....	13
2.4 POPULARIZACE OSMANSKÉ TRADICE.....	14
2.5 REVITALIZACE OSMANSKÉHO IMPÉRIA	14
2.6 GEOPOLITIKA „STRATEGICKÉ HLOUBKY“	16
3. TURECKO A ZÁPADNÍ BALKÁN	18
3.1 VÝVOJ BOSENSKO-TURECKÝCH VZTAHŮ.....	18
3.2 VÝVOJ SRBSKO-TURECKÝCH VZTAHŮ	19
4. ANALYTICKÁ ČÁST: KOMPARACE EKONOMICKÉHO ASPEKTU NEOOSMANISMU NA PŘÍKLADU BOSNY A HERCEGOVINY A SRBSKA	21
ZÁVĚR	30
SUMMARY	32
POUŽITÁ LITERATURA	33
SEZNAM PŘÍLOH	37
PŘÍLOHY	38
TABULKA Č.1: TURECKÉ INVESTICE V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ.....	38
TABULKA Č.2: VÝVOZ Z BOSNY A HERCEGOVINY DO TURECKA	39
TABULKA Č.3: DOVOZ Z TURECKA DO BOSNY A HERCEGOVINY	40
TABULKA Č.4: VÝVOZ ZE SRBSKA DO TURECKA	40
TABULKA Č.5: DOVOZ Z TURECKA DO SRBSKA	41
TABULKA Č.6: TURECKÉ INVESTICE V SRBSKU	41

Úvod

V bakalářská práce se budu zabývat neoosmanismem, tedy šířením tureckého vlivu na území západního Balkánu. Práce je zaměřena na analýzu směřování turecké zahraniční politiky vůči Srbsku a Bosně a Hercegovině a porovnává, jak se měnil turecký vliv v těchto dvou zemích v posledním desetiletí, tedy od roku 2008. Při analýze fenoménu neoosmanismu a jeho působení v dané oblasti budu vycházet z teoretického základu měkké moci (soft power). Zaměřím se především na ekonomický a politický aspekt měkké moci. Největší důraz bude kladen na analýzu přímých tureckých investic do dvou států a na jejich obchodní a hospodářskou výměnu, respektive na faktory, které ji ovlivňují, tedy dovoz a vývoz. V další části analýzy se zaměřím na klíčová politická prohlášení a kroky, které vedly k posílení mezinárodní spolupráce mezi Tureckem a dvěma zkoumanými zeměmi. Důležitost tématu je vysoká, šíření neoosmanismu není podstatným tématem pouze pro balkánské země, ale pro celou Evropu a její další směřování. Neoosmanismus je relativně novým a neznámým fenoménem, který se dostává do evropské politické scény právě skrze balkánské státy, zároveň mu ale není přikládán dostatečný význam. To platí i pro české akademické prostředí. Středem zájmu se pro Turecko kromě Bosny a Hercegoviny stává i Srbsko, jak ukážu v této práci.

Bakalářská práce bude strukturována následujícím způsobem: v první kapitole bude představen teoretický rámec a vysvětleny pojmy „neoosmanismus“ a „soft power“. V následující kapitole popíšu vývoj turecko-bosenských a turecko-srbských vztahů v posledním desetiletí. Na závěr budu analyzovat jejich ekonomický aspekt, jak se měnil a z jakého důvodu.

Základním cílem bakalářské práce je analýza postoje turecké zahraniční politiky vůči Bosně a Hercegovině a Srbsku, se snahou poukázat na její expanzionistickou politiku, ne ve vojenském, ale v hospodářském a politickém smyslu. Pokusím se stanovit a analyzovat, jak se měnil přístup Turecka k těmto dvěma zemím v posledním desetiletí. Při analýze ekonomického aspektu neoosmanismu se zaměřím na mapování tureckých investic v těchto dvou státech, roli Turecka v ekonomickém vývoji Srbska a Bosny a Hercegoviny a významná politická prohlášení, která vedla k posílení vztahů mezi těmito zeměmi. Na základě následujících výzkumných otázek se pokusím dosáhnout cíle a potvrdit hypotézu: jaký vliv má z ekonomického aspektu současné Turecko na země Západního Balkánu? Jak se měnil turecký ekonomický a politický vliv v posledních deseti let na tomto území? Mým

předpokladem, a i samotnou hypotézou je myšlenka, že těžištěm turecké zahraniční politiky z ekonomického hlediska přestává být Bosna a Hercegovina a na její místo se dostává Srbsko.

Bakalářská práce je založena na komparativní analýze dvou případových studií pomocí kriticko-interpretativního přístupu. Při zpracovávání své bakalářské práce se odkazují především na sekundární zdroje, do kterých zahrnu: odborné publikace, studie, články z odborných časopisů a mediální výstupy. Do své práce zahrnu i primární zdroje, tedy mezistátní smlouvy a dohody a statistické údaje jednotlivých států, tedy Turecka, Bosny a Hercegoviny a Srbska. Na základě popsané teorie soft power zkoumám nejen investice, ale také přímá vyjádření klíčových politických aktérů, která mají za cíl šířit normy a hodnoty potřebné pro posílení spolupráce.

1. Teoretická část

1.1 *Kemalismus*

Kemalismem je označována ideologie, která se postupně vyvíjela na základě idejí a principů Mustafy Kemala Atatürka, zakladatele a prvního prezidenta Turecké republiky. Od druhé poloviny minulého století představuje oficiální státní ideologii Turecka. Kemalismus se nikdy nestal detailně formulovanou a koherentní ideologií, ale spíše zůstal souborem principů, které byly díky své obecné povaze postupem doby v politické praxi různě přizpůsobovány a přeformulovány. Tvoří ho pět základních principů: republikanismus, etatismus, populismus, laicismus, nacionalismus a revolučnost, které jsou zakotveny v turecké ústavě z roku 1937.¹ V současné době jsou v Turecku vynucovány a prosazovány pouze tři aspekty, a to: republikanismus, sekularismus a nacionalismus². Analytici tvrdí, že žádný z principů kemalismu není v praxi uplatňován. Právě odklon od kemalismu měl za následek stále silnější podporu státu pro oficiální islám. Podle některých kritiků Atatürkova režimu není kemalismus pouze ideologií, ale i náboženstvím. Připodobňování Atatürka Bohu bylo snahou o představení kemalismu jako náboženství.³ V poslední dekádě zajišťoval militantní kemalismus v čele s malou skupinu důstojníků turecké armády organizační principy fungování turecké politiky a je odpovědný za zachování evropských hodnot v turecké společnosti.⁴ Armáda nikdy nebyla a není považována promotérem a tým, který má řídit proces modernizace a restrukturalizace společnosti. Hlavními hodnoty, které kemalismus přinesl, byly: odmítání osmanského a arabského dědictví, změna písma, tj. přechod z arabského na latinku, vzdělání zpřístupnit jak chlapcům, tak i děvčatům, přesun islámu do soukromé sféry, tj. radikální sekularizace státu. Garantem kemalistického režimu byla armáda. Modernizace tehdejšího Turecka ze strany stoupců režimu byla chápána jako westernizace, tj. odklon od orientální a islámské tradice ve prospěch západních a evropských

¹ Erik Siegl, *Islám Versus Modernizace? Náboženství, Sekularismus A Rozvoj V Turecku: Pohled Turguta Özala* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2013), 35-38.

² Miroљjub Jevtić, „Neoosmanizam versus panislamizam“, *Politeia* 1, č.2 (prosinec 2011): 31-46.

³ Sebnem Oruc, Merve. „Turska Crvena Linija“, *Al Jazeera Balkans*, 20. leden 2015 Online. In <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/turska-crvena-linija>. (staženo 15. března 2018)

⁴ Darius Zahedi a Gokhan Bacik, „Kemalizam je mrtav – živeo kemalizam“, *Nova srpska politička misao*, 30. duben 2010. Online: <http://www.nspm.rs/savremeni-svet/kemalizam-je-mrtav-ziveo-kemalizam.html?alphabet=l>. (staženo 15. března 2018)

hodnot. Ideologie nacionalismu spjatá s vizí civilizačního pokroku měla zformulovat moderní turecký národ nezávislý na osmanské tradici. Kemalismus byl založen na nacionálním principu, který představoval rámec modernizačního procesu. „Samotný kemalismus byl a je svými stoupenci prezentován jako moderní, sekulární a prozápadní ideologie, a především politická praxe, která vede k dosažení úrovně soudobé (západní) civilizace“.⁵

1.2 Islamismus

Islamismus je definován jako ideologie a hnutí legitimizující politickou akci v zájmu vlastní interpretace islámu. Často bývá nahrazen termíny politický islám nebo fundamentalismus. Islamismus je dále chápán především jako politický islám, který zahrnuje islámskou politickou ideologii a politickou praxi. Podle přesvědčení islamistů má být veřejný i soukromý život řízen Koránem. Hlavním cílem je zavedení tzv. systému islámského práva šaría do všech sfér soukromého i veřejného života. Islamismus uznává termíny jako pokrok nebo rozvoj, neuznává ale termín modernizace, protože je příliš úzce spjat se západní rétorikou a modernizací. Důležitým prvkem islamismu je i duchovní a individuální kultivace. Rozvoj znamená odměnu za duchovní sebezdokonalování. Institucionalizace šaría představuje první krok rozvoje, vzhledem k tomu, že ekonomický rozvoj není možný bez institucionalizace náboženských cílů. Islamismus klade důraz na rozdíly mezi islámem a západní civilizací a odmítá jakoukoliv formu dialogu mezi jednotlivými náboženstvími. Na druhou stranu islamismus v Turecku má silnou panislamistickou dimenzi jak z náboženského, tak i z politického aspektu. Podle tradičního chápání islámu jsou hlavním problémem a překážkou industrializace a ekonomická modernizace, které vedou k sekularizaci společnosti a úpadku role jakéhokoliv náboženství, v tomto případě islámu. Na druhé straně proces modernizace, kterým prošly všechny arabské státy v minulém století, měl za následek masové šíření islamismu díky nárůstu gramotnosti a úrovně vzdělání, což umožnilo lidem číst a tlumočit Korán. Na druhé straně turecký islamismus představoval sociální hnutí s přesně definovatelnými cíli podobně i jako samotný kemalismus, který mu předcházel.

⁵ Siegl, *Islám versus modernizace?*, 42-46.

1.3 Osmanismus

Osmanismus nebo ottomanismus představuje doktrínu rozvíjející se po reformním nařízení z roku 1856 na celém území tehdejší Osmanské říše⁶. Hlavním cílem reforem bylo spojit muslimské a nemuslimské, tj. křesťanské elementy na všech úrovních. Na základě toho zavedla nová reformní nařízení rovnosti před zákonem pro všechny obyvatele Osmanské říše, bez ohledu na jejich etnickou a náboženskou příslušnost. Nemuslimské obyvatelstvo, tj. křesťané byli zbaveni povinnosti platit daně z hlavy, naopak byla jim zavedena vojenská povinnost a bylo jim povoleno vzdělávání v sekulárních a státních školách. Nově schválené reformy a osmanismus nebyly schopné zastavit ani zabránit separatistickou a secesionistickou náladu netureckých a nemuslimských národů. Na druhé straně osmanismus představoval celkovou politiku někdejší Osmanské říše, za jejíž zakladatele je považován samotný Osman.⁷ Cílem původního osmanismu byla teritoriální expanze Osmanské říše na úkor nemuslimských národů, kde významnou roli nehrála národnost, ale příslušnost k islámu. Úzká spjatost osmanské politiky s islámem představuje základ dnešního tzv. neosmanismu, jehož cílem je šíření tureckého vlivu založeného na islámu v regionech kdysi patřícím k Osmanské říši.

1.4 Panturkismus

Už ze samotného názvu Panturkismus vyplývá, že nemá nic společného s islámem, tj. islám nemá tak významnou roli jako například ve srovnání s osmanismem nebo neosmanismem. Panturkismus představuje ideologii nebo spíše pokus o sblížení a propojení všech turkických národů žijících na území od Balkánu až po střední Asii. Začátkem minulého století se tato ideologie pokusila zahrnout i ostatní neturkické národy jako například Maďary nebo Bulhary. Tento plán byl ale pro ostatní národy nepřijatelný, a proto se dále soustředil opět jen na turkické národy a představoval pouze pokus o propojení národů mluvících tímtež jazykem.

1.5 Panislamismus

Panislamismus představuje ideu, podle které by se všichni muslimové měli sjednotit na základě vyznávání stejného náboženství, a to bez ohledu na to, že žijí v různých státech

⁶⁶ Metin Heper a Nur Bilge Criss, *Historical Dictionary of Turkey* (Toronto: The Scarecrow Press, 2009), 236.

⁷ Jevtić, „Neoosmanizam versus panislamizam“, 32.

po celém světě a dokonce i v případě, že spolu vedou války. Podle islámu by měli všichni muslimové žít v jednom státě pod jedním vládcem a měli by se podřídit jedinému správnému zákonu, tj. šarii⁸. Vzhledem k tomu, že Osmanská říše v podstatě byla islámským státem neboli státem vyznávajícím islám, dalo by se říci, že osmanismus představoval jakousi variantu panislamismu. Z toho vyplývá, že celá osmanská politika během svého dlouhého trvání představovala jakousi realizaci panislamské ideje v čele s osmanským státním vedením.

1.6 Neoosmanismus

Neoosmanismus představuje celou řadu idejí, na kterých je založen politický projekt, jehož cílem je stále širší propojení národů a teritorií, které kdysi patřily k Osmanské říši. Tato idea zdá se být velmi přitažlivou pro muslimské národy na jedné straně, ale není tak lákavou pro nemuslimské národy, v tomto případě křesťany, kteří se po celou dobu osmanské nadvlády pokoušeli zbavit Velké Porty. Důležitou roli pro neoosmanistickou ideologii hraje výše už zmíněný panislamismus, tj. idea propojení všech muslimských národů. Neoosmanismus by měl představovat realizaci této ideje v dnešní době.

Za začátek neoosmanismu je někdy považováno turecké angažmá na Kypru v roce 1974, což představovalo první krok turecké expanzionistické politiky. Dalším krokem byla i politika někdejšího tureckého prezidenta Turguta Özala (1983-1993).⁹ Na jedné straně je neoosmanismus založen na osmanské tradici, která je v podstatě islámská. Na druhé straně se zdá, že oficiální státní politika a rétorika současného Turecka pokračuje v duchu tzv. kemalistické tradice, tj. pokračuje v sekularismu. Oficiální státní politika založená na kemalismu je v rozporu s islámem a osmanskou tradicí, což znamená, že se současné Turecko nachází na přelomu a pomalu se odchyľuje od kemalistické ideje státu. Odvolávání na neoosmanismus, představuje návrat k ideje panislamismu, což bylo podstata osmanského politického myšlení po celou dobu jeho existence.¹⁰

1.7 Strategická hloubka

Strategická hloubka nebo doktrína strategické hloubky představuje jakousi Bibli neoosmanistické ideologie, jejímž autorem je někdejší turecký ministr zahraničních věcí a významný profesor mezinárodních vztahů, Ahmet Davutoğlu. V roce 2009 byl jmenován

⁸ Ibidem, 34.

⁹ Ibidem, 35.

¹⁰ Ibidem

tureckým ministrem zahraničních věcí a do té doby působil jako hlavní poradce pro zahraniční politiku tehdejšího premiéra Recepta Tayyipa Erdoğan. Jeho politické angažmá poukazovalo na důležitost jeho politického projektu nejen pro Stranu spravedlnosti a rozvoje, ale i pro samotné Turecko. V roce 2001 vyšlo jeho nejvýznamnější dílo pod názvem: „Strategická hloubka – Mezinárodní postavení Turecka“.¹¹ V první kapitole pod názvem „Koncepční a historický rámec“ uvádí a rozvíjí svou teorii, podle které všechny státy rozdělil do čtyř skupin. Do první skupiny zařadil tzv. supervelmoci (super power), do druhé patří velké státy, do třetí tzv. regionální velmoci a do čtvrté patří malé státy. V druhé části pod názvem „Teoretický rámec: Schodová strategie a politika sfér“¹² analyzuje mezinárodní vztahy a geopolitiku za studené války a po rozpadu bipolárního světa. V této části autor nastínil i turecké zájmové sféry nebo zóny. Podle autora první zónu představuje tzv. blízká zemská sféra, do které patří Balkán, Zakavkazsko a Blízký východ. Autor analyzuje historické problémy Balkánského poloostrova, Zakavkazsko charakterizuje jako dveře Turecka k Asii a Blízký východ jako nevyhnutelným tureckým hinterlandem. Druhá nebo blízká mořská sféra představují území kolem Černého moře, Východní Středomoří, Perský záliv a Kaspické moře. V této sféře se autor také věnuje historickému aspektu a klade důraz na problémy kolem Kaspického moře, Egejského moře, Kypru, Perského zálivu, ale i Indie. Třetí a poslední, tzv. blízká kontinentální sféra zahrnuje zbytek Evropy, Severní Afriku, Jižní Asii a Střední a Východní Asii. V poslední sféře analyzuje politiku světových a regionálních velmoci na kontinentech a jejich vztah k Turecku. V třetí a poslední části knihy se zabývá tureckými vztahy a vazbami na Evropskou unii, Balkán, Blízký Východ a Eurasii. Davutoğlu poukazuje na to, kam a jakým způsobem by měla směřovat turecká zahraniční politika vůči výše uvedeným sférám. V kapitole pod názvem „Strategická transformace a Balkán“ autor analyzuje situaci v tomto regionu. Jako příklad uvádí Daytonskou mírovou dohodu, která ukončila válečný konflikt v Bosně a Hercegovině a považuje ji jen jako dočasné řešení. Role Turecka v ústavních reformách v Bosně a Hercegovině může být chápána jako pokus o změnu nespravedlivých aktů Daytonské mírové smlouvy. Za následovníky osmanského dědictví na Balkáně Turecko považuje Bosňáky a Albánce, kteří jsou základnou turecké politiky v tomto regionu¹³. Autor za hlavní tureckou geopolitickou a geokulturní tepnu považuje tzv. zelenou transverzálu, která se prostírá ve směru

¹¹ Miloš B. Marković, „Strategijska dubina Ahmeta Davutoglua“, *Politeia* 1, č.2 (prosinec 2011): 185.

¹² Ahmet Davutoğlu, *Strategijska dubina: Medjunarodni položaj Turske* (Beograd: Službeni glasnik, 2014): 41-63.

¹³ *Ibidem*, 67-79.

severozápad-jihovýchod od Bihaće, který je považován za nejvýchodnější bod přes střední a východní Bosnu, Sandžak, Kosovo, Albánii, Makedonii, Kardžali, a západní a východní Thrákii.¹⁴

1.8 Měkká moc

Měkká moc představuje na poli mezinárodních vztahů alternativu k působení tvrdé síly a v posledních letech se dostává do akademické diskuze stále častěji, zejména vzhledem k narůstajícímu vlivu normativních mocností. I přesto, že termín spojujeme s dnešní dobou, de facto existuje už celou řadu let. Už v roce 1939 známý britský realista E. H. Carr rozdělil mezinárodní moc do třech kategorií: vojenská moc, ekonomická moc a moc nad veřejným míněním.¹⁵ Nye moc v mezinárodním prostředí rozdělil pouze na dvě skupiny, kromě soft power také na hard power, tedy tvrdou moc. Do té vedle užití vojenské síly řadí také užití síly ekonomické ale v nekalém smyslu, například vydírání nebo vyhrožování. Nye mezi těmito formami moci vidí pouze tenkou linii, kterou lze snadno překročit. Soft power a hard power se navzájem prolínají a jsou si příbuzné. Obě slouží hlavně k dosažení vytyčených cílů za užití rozdílných nástrojů. Zatímco hard power k dosažení cíle užívá tvrdých vojenských nebo ekonomických zásahů, nástroje soft power jsou kooperace, společná agenda a vytváření pozitivních vztahů. Aktér, který touto silou disponuje, pak může prosazovat své zájmy, protože s ostatními aktéry, na kterých je tato moc uplatňována, sdílejí společné hodnoty. Zapracovávání měkké moci do vládních strategií však díky tomu může být mnohem náročnější, než se zdá, protože aktéři jsou na sobě do značné míry závislí. Další problém představuje poměrně dlouhá doba, která je k prosazení a dosažení cílů tímto způsobem měkké moci potřebná. Třetím problémem je, že nástroje měkké moci nejsou vždy v rukou vlád, i když je vláda kontroluje. Měkká moc se může zdát méně riskantní, než ta vojenská nebo ekonomická, ale je mnohem náročnější ji ovládat. Tento typ moci je závislý na kredibilitě. Pokud jsou vlády označovány za manipulativní, tak je jejich důvěryhodnost ztracena. Měkká moc není vždy tou pravou, ale v případě, když jde o posilování demokracie, lidských práv a svobod, je měkká moc často mnohem silnější než tvrdá. V současné době, kterou charakterizují globální informace a dělení moci mezi nestátní aktéry představuje velmi významnou součást tzv. chytré moci. Nye o tomto problému ve své teorii rovněž hovoří. Podle něj se úspěch zahraniční politiky do značné míry odvíjí od chování vlády ve

¹⁴ Marković, „Strategijska dubina Ahmeta Davutoglu“, 187.

¹⁵ Joseph Nye, *Budučnost moci*. (Beograd: Arhipelag, 2012): 107-114.

svém vlastním prostředí. Důležité je v tomto případě to, jak se stát chová ke svým občanům, zda dodržuje demokratické hodnoty, ctění lidských práv a jak moc tyto hodnoty prosazuje v zahraničí. Šíření lidských práv a podpory demokracie je velmi atraktivním nástrojem soft power.¹⁶ V případě Turecka a jeho působení na západním Balkáně můžeme za takový nástroj považovat humanitární pomoc pro Bosnu a Hercegovinu, o které hovořím v analytické části.

Měkká moc určité země spočívá ve třech základních zdrojích: v její kultuře, na jejích politických hodnotách (když je kultivuje doma i v zahraničí) a na její zahraniční politice (když pro ostatní představuje legitimitu a nositele morálních hodnot). U měkké moci je velmi důležitý i názor tzv. terče, tedy státu, který je pod vlivem, protože „měkká moc představuje tanec, který požaduje partnera“.¹⁷ Proto kultura může být jedním z přitahujících faktorů. Některé aspekty lidské kultury jsou univerzální, některé jsou nacionální a některé charakterizují jen určité společenské třídy nebo malé skupiny. Kultura není nikdy statická a jednotlivé kultury se mezi sebou ovlivňují. Kultura, hodnoty a politiky nejsou jedinými faktory ovlivňující měkkou moc. Ekonomický faktor může být také produktem jak měkké, tak i tvrdé moci. Ekonomický faktor může být přitahující, ale zároveň i donucující. Je velmi náročné rozlišit, která část ekonomických vazeb zapadá do měkké a která do tvrdé moci. Evropská integrace představuje měkkou moc, což je vidět na příkladu bývalých socialistických států východního bloku, které všechnu svou regulativu upravily podle bruselské představy. Dalším příkladem je už zmíněné Turecko, které žádalo o vstup do Evropské unie a kvůli tomu změnilo svou politiku a zákony týkající se lidských práv. Někdy i vojenské zdroje mohou přispět k měkké moci. Dobré velení armády může představovat přitažlivou sílu a různé programy vzájemné spolupráce mezi jednotlivými vojsky mohou vést k vytvoření transnacionální sítě, která posílí měkkou moc určitého státu, což je vidět na příkladu Spojených států, Číny nebo Brazílie, které posílily vlastní měkkou moc prostřednictvím vojenských zdrojů po katastrofálním zemětřesení, které zachytilo Haiti v roce 2010.

¹⁶ Joseph Nye, 2004. *Soft power: the means to success in world politics*. New York: Public Affairs.

¹⁷ Ibidem, 111.

2. Turecko na světové politické scéně

2.1 Vzestup Turecka

Do konce 80. let 20. století nebylo Turecko považováno za významného hráče na světové politické scéně. Po celou dobu studené války a současného bipolárního rozdělení světa představovalo Turecko nejvýchodnější bod tehdejší západní civilizace, tj. jeho členství v Severoatlantické alianci mu zajišťovalo důvěru západních velmocí. S koncem studené války a s pádem železné opony se pozice Turecka začala radikálně měnit jak na světové, tak i na regionální politické scéně. Tehdejší Turecko začalo měnit svůj postoj vůči sousedním státům i vůči státům, které kdysi tvořily slavnou Osmanskou říši. Vzestup současně vládnoucí strany AKP (Strana spravedlnosti a rozvoje, tur. Adalet ve Kalkınma Partisi) měl za následek změnu oficiální státní rétoriky tzv. kemalismu a reorientaci na expanzionistickou politiku, už ne ve vojenském, ale v hospodářském a kulturním smyslu, tj. za pomoci tzv. měkké moci (soft power)

S počátkem 90. let 20. století a rozpadem jugoslávské federace význam Turecka několikanásobně vzrostl. Probouzení osmanské identity mělo za následek nepřímé turecké zapojení do konfliktu v Jugoslávii s cílem pomoci bratrům ve víře (tj. Bosňákům). S novým milénium se začínají rozvíjet i turecké expanzionistické ideje směřující především na Balkán. Devadesátá léta představují pro Turecko jakýsi mezník jak ve vnitrostátních záležitostech, tak i na mezinárodním poli. Když hovoříme o změně tureckých postojů vůči sousedním státům, musíme vzít v potaz i změny, které se odehrály na domácí politické scéně. Odklon od kemalismu a přivítání osmanské tradice měly přímo za následek přesun Turecka od radikálně sekulárního státu k jednotlivým hodnotám islámského náboženství. Za první krok přesunu je považována vláda nejdříve tureckého premiéra pak i prezidenta Turguta Özala, který se jako věřící muslim pokusil propojit svoji religiozitu a státní kemalistický sekularismus.

2.2 Úloha Turecka v Severoatlantické alianci a nová turecká zahraniční politika

Podle bývalého tureckého ministra zahraničí Ahmeta Davutoğlu by se Turecko mělo zapojit jak do regionálních, tak i do globálních politických procesů. Taková tendence charakterizuje státy, které chtějí vzít v potaz své zájmy v regionu, definovat svou zájmovou

sféru a najít svou pozici ve světovém politickém řádu. Podle něj je důležité vybudovat nový světový řád, který by nahradil současný přetrvávající od konce druhé světové války. Současné Turecko představuje regionální super sílu, která aspiruje podílet se na řešení globálních problémů. Podle Davutoğlu dalším důležitým faktorem, který má vliv na rozvoj světového řádu jsou regionální a globální civilizace, a proto je třeba vybudovat nový hodnotový systém a nový mechanismus. Je zřetelné, že současné Turecko ve svém zahraničně politickém programu usiluje o vytváření vlastního regionálního vedení založeného na principech liberální ideologie. Ve svých projevech někdejší Davutoğlu zdůrazňuje tezi: „My jsme Neoosmané. Musíme se zabývat sousedními státy.“ Otázkou je, zdali se Turecko, které nemá zkušenost globálního strategického myšlení, ale naopak břemeno osmanismu, může stát globálním hráčem? V tomto případě turecké nástroje k dosažení cílů představují náboženství, ideologie a dějiny.

Na druhé straně je hlavním úkolem turecké zahraniční politiky harmonizace s globální strategií Severoatlantické aliance. Tento proces vede ke zvýšení zájmu této muslimské země k Balkánu. Na základě toho má Turecko možnost hrát velmi důležitou roli v rámci balancování snah na Balkáně mezi Spojenými státy, Evropskou unií a Ruskem. Příkladem je i zapojení Turecka do jugoslavských konfliktů, především v Bosně a Hercegovině a v Kosovu. Pevné postavení Turecka v rámci Severoatlantické aliance má za cíl upevnění tureckých pozic ve východní Evropě a na Balkáně. Hlavním cílem turecké zahraniční politiky je její propojení se západem. Aby toto získala musí „ovládat“ Balkán, který představuje jakýsi most mezi Tureckem a Evropou, což poukazuje na jeho důležitost nejen pro Turecko, ale i pro Evropu samotnou.

Základními parametry v turecké zahraniční politice vůči Balkánu jsou: historický, geografický a kulturní faktor.¹⁸ Historický faktor představuje spjatost Turecka s balkánskými státy z historického hlediska. Turecko usiluje o transformaci osmanského historického a kulturního dědictví na Balkáně na všeobecné kulturní dědictví. Jak už bylo zmíněno, Balkán představuje jakýsi most mezi Tureckem a Evropou, a proto je vše dění v tomto regionu velmi zajímavé i pro samotné Turecko. Z geografického aspektu představuje Balkán jakýsi přirozený „obranný štít“ pro Turecko v případě útoku ze strany Západu, a proto chce Turecko v tomto regionu vybudovat řád, který bude dlouhodobě zajišťovat stabilitu a mír, a však bude napomáhat islámu. V dnešní době turecká zahraniční

¹⁸ Davutoğlu, „Strategijska dubina: međunarodni položaj Turske“, 131-150.

politika sleduje už zmíněný směr s cílem eliminace Řecka a zabránit vytváření srbsko-řecké koalice.¹⁹

2.3 Neosmanismus a turecká zahraniční politika

Cílem nové turecké zahraniční politiky není členství v Evropské unii, ale je stát se regionální supervelmocí. Turecká zahraniční politika se radikálně liší od vnitřní politiky kvůli rozporu mezi politickými subjekty a státní strukturou. Nová turecká zahraniční politika je pojmenována ze strany tehdejšího tureckého ministra zahraničí a jeho Strany spravedlnosti a rozvoje jako neosmanismus (neootomanismus). Podle něj Turecko musí upřednostňovat svou transformaci z periferního člena Severoatlantické aliance do světového mocenského centra. Klíčem této transformace je osmanská minulost Turecka. Další charakteristikou neosmanismu je i politika nulových problémů se sousedními státy. Politiku nulových problémů se sousedy představuje snaha Turecka řešit otevřené rozpory se sousedy, např. rozpory ohledně kurdské národní menšiny a problém vykořisťování řeky Eufrat se Sýrií, kurdská otázka mezi Tureckem a Irákem, normalizace vztahů s Arménií a spolupráce se Saúdskou Arábií. Turecko navázalo i velmi úzké styky s Íránem a snaží se být mediátorem mezi ním a západními velmocemi. Zároveň spolupracuje s palestinským Hammásem a libanonským Hizballáhem. Avšak největším tureckým zájmem je návrat na Balkán, který je považován za jakousi obnovu Osmanského impéria. Na druhé straně je zřetelné, že se Turecko muselo orientovat na svoji slavnou osmanskou minulost a tradici na místo integrace do Evropské unie, ve které je považováno za nechtěné. Pokud by Evropská unie přijala Turecko za rovnoprávného člena společenství, ztratila by tím svoji křesťanskou a sekulární tradici kvůli velkému počtu muslimsky věřícího obyvatelstva, na jedné straně. Na druhé straně poměrně brutálně porušování smluv o ochraně lidských práv, ať už vnitrostátně na vlastním obyvatelstvu, tak i na příklad na Kurdech žijících v Sýrii, představují překážku Turecku na cestě k Evropské unii.

Dlouhou dobu, tj. od rozpadu Sovětského svazu a Jugoslavské federace, se Turecko snaží vrátit do euroasijského regionu a na Balkán. Hlavním cílem je utváření muslimských států především na Balkáně.

¹⁹ Zoran Milošević, „*Turska i neosmanizam*“ (Istočno Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2010): 81-86.

2.4 Popularizace osmanské tradice

„Turecko na Balkáně, především u muslimů, rozvíjí propagandu o pozitivním obrazu Osmanského impéria a charakterizuje ho jako vhodnou organizaci života. V té má každý národ loajální sultánovi velmi důležitou pozici. Albánci, kteří takovým národem byli, za svou loajalitu dostávali významná teritoriální rozšíření.“²⁰ Tento program vyvolává restauraci modelu společnosti, který charakterizoval Osmanskou říši. Dnešní Turecko hraje roli, která odpovídá jeho snaze rychle se rozvíjejícího státu, který se nachází na rozmezí mezi východem a západem. Mediální propaganda Osmanské říše ze strany náboženského a politického vedení balkánských muslimů představuje jakousi touhu po minulosti na jedné straně. Na druhé straně propagandistická politika samotného Turecka nepředstavuje pouze pouhou ideu, která se stala i oficiální státní zahraniční politikou. Cílem Turecka je vytvořit jakousi protiváhu Ruska na Balkáně, jakou kdysi byla Osmanská říše.

2.5 Revitalizace Osmanského impéria

Abychom pochopili tureckou zahraniční politiku, musíme se nejdříve věnovat dění vnitrostátnímu. V poslední dekádě proběhl v Turecku otevřený boj mezi představiteli kemalistické a islamistické ideologie. Na jedné straně stál kemalismus, který představuje modernistickou ideologii, rozvíjející se od 20. let minulého století pod vedením tzv. otce Turků Mustafy Kemala Atatürka. Cílem kemalismu bylo stvořit turecký národní stát, založen na šesti principech: republikánství, sekularismu, státnosti, revoluční ideologii, populismu a nacionalismu. Kromě toho hlavním cílem Atatürkovy politiky bylo vypořádat se s osmanskou minulostí pomocí politiky zdrženlivosti regionálních projektů.²¹

Z pohledu představitelů politického islamismu a doktríny neoosmanismu, kemalismus představoval projekt westernizace Turecka. Od 80. let minulého století měl politický islamismus podporu nejen vojenské junty, ale i Spojených států amerických, čímž bylo utlumeno posílení levicových a radikálních hnutí. Za takových podmínek se mezi představiteli islámské ideologie zrodila idea o obnovení osmanismu, tj. neoosmanismu. Neoosmanismus navrhuje radikální revizi kemalismu, což má za následek i změnu samotné oficiální zahraniční politiky. Představitelé neoosmanistického hnutí navrhují tzv. „velký

²⁰ Milošević, „Turska i neoosmanizam“, 105..

²¹ Darko Tanasković, „Neoosmanizam. Povratak Turske na Balkan“ (Belgrade: JP Službeni glasnik, 2010): 8-19.

projekt“. Cílem Turecka má být překročení tzv. statusu quo a má být transformováno na velmi silný regionální stát, který může usilovat o speciální roli ve vztahu k státům tzv. osmanského dědictví vzniklých na zbytcích Osmanského impéria. Podle nich mají Turci historickou odpovědnost za tento prostor a mají povinnost hrát velmi významnou roli v tomto regionu. Neoosmanismus hovoří o utváření všetureckého domu od Jaderského moře na západu až po Tichý oceán na východě. Do toho je zahrnuta i idea formování osmanského ekonomického prostoru na tomto území.

Co se týká vztahu Turecka k balkánským státům, turecká oficiální politika rozlišuje tři proudy působení: ochrana etnických Turků, ochrana muslimské menšiny a ochrana státních zájmů oblastí, které kdysi patřily k Osmanské říši. Turecko zahájilo v posledním desetiletí prostřednictvím svého ministerstva kultury a turismu velký projekt obnovení a restaurace pomníků z období Osmanského impéria na Balkáně.²²

Aby neoosmanistická politika ožila, potřebuje Turecko pomoc. V centrální Asii a v Zakavkazsku má dominantní vojenskou převahu Rusko, což Ankara nechce akceptovat. Za pomoci Spojených států se snaží získat status mediátora mezi Evropou a Asií. Na druhé straně chce status spolehlivého partnera a promotéra demokratických hodnot oproti muslimským zemím v regionu, tj. zůstává věrným spojencem v boji proti terorismu.

Organizace světového řádu netrpí prázdný prostor a neorganizovaný prostor. Období unipolarismu, tj. dominantního postavení Spojených států amerických se jasně stává minulostí. Šanci pro Turecko představuje nově vznikající multipolární svět, tj. svět s více mocenskými centry. Podle tureckého politického analytika Omera Taspinera „neoosmanismus vyplývá z předpokladu, že je Turecko regionální super velmocí. Jeho kulturní a strategické chování poukazuje na slavnou minulost a geografickou rozsáhlost Osmanského a Byzantského impéria. Turecko, jako klíčový faktor, je proto nuceno hrát velmi aktivní diplomatickou a politickou roli v tomto rozsáhlém regionu, jehož je centrem“. Podle neoosmanské doktríny patří do turecké zájmové zóny balkánské státy (Albánie, Bulharsko, Bosna a Hercegovina, Srbsko bez Vojvodiny, Kosovo, Makedonie a Moldávie), státy Kavkazu (Abcházie a Gruzie), Blízký východ (Sýrie), Ukrajina (především Krym) a jednotlivé středoasijské státy (Ázerbájdžán, Kazachstán...). Tato rozsáhlá území, která zmiňuje neoosmanská doktrína ukazuje, že neoosmanismus je mnohem ambicióznějším

²² Ibidem, 85-104.

projektem, než bylo Osmanské impérium, protože zahrnuje některá území, která do Osmanské říše nikdy nepatřila. V nové geopolitické situaci, založené na konci unipolárního světového řádu a nadvlády Spojených států amerických, Turecko získává velký prostor k manévrování. Podporou Turecka kompenzují Spojené státy slábnutí vlastních pozic na světové politické scéně. Všechny iniciativy včetně euroatlantické integrace přicházely na Balkán, do Zakavkazska a střední Asie, ve formě skrytých amerických politických zájmů, což je cílem i samotného neoosmanismu. Pokud by Turecko bylo schopné vytlačit Rusko z území dnešního Zakavkazska, střední Asie, Ukrajiny a Balkánu, jeho vliv by radikálně vzrostl nejen nad všemi turkickými národy, ale i nad všemi příslušníky islámu na tomto rozsáhlém území od Balkánu až po střední Asii. Cílem tureckého úsilí o převzetí Zakavkazska, střední Asie a Balkánu pomocí své expanzionistické politiky je vytvořit jakýsi most k Evropě, a v konečném důsledku odstranění Ruska jako rovnoprávného hráče na tomto území. Aktivita Turecka v procesu implementace nové neoosmanské politiky je všudypřítomná a týká se všech států, které kdysi patřily k Osmanské říši.

Už koncem roku 2009 se objevily první negativní komentáře týkající se neoosmanismu, podle kterých neoosmanismus představuje jen krvavou tureckou tradici, která přinesla zlo a neštěstí Bulharům, Srbům, Arménům, Airům, Řekům a ostatním národům.²³ Podle ázerbájdžánské politoložky se „osmanismus objevil jako zrození tureckého buržoazního liberalismu, avšak tvář mu dala reakce na národně osvobozenecá hnutí netureckých národů v Osmanském impériu.“²⁴

2.6 Geopolitika „Strategické hloubky“

Současná politika uplatňování neoosmanské ideologie v mezinárodních vztazích je spojena se jménem autora neoosmanismu, někdejšího tureckého ministra zahraničí a premiéra Ahmeta Davutoğlu. Jeho dílo vydáno v roce 2001 pod názvem *Strategická hloubka: mezinárodní postavení Turecka*, ve které vkládá do turecké zahraniční politiky jednotlivé geopolitické konstelace. Termín *strategická hloubka* ve skutečnosti propojuje historickou a geografickou hloubku. Podle něj Turecko vlastní potenciál *strategické hloubky*, protože představuje dědice historie a geografie Osmanského impéria, které bylo po celá staletí epicentrem dění centrálního euroasijského prostoru. Proto má Turecko mnohem

²³ Milošević, „Turska i neoosmanizam“, 107-115.

²⁴ Ibidem, 115.

větší přednost stát se regionální mocností se značným vlivem než jiné okolní státy. Geopolitická a geoeconomická pozice Turecka na rozmezí kontinentů, kultur, civilizací a v nedaleké blízkosti energetických zdrojů, mu přidává na významu. Turecku se proto přezdívá „srdce Eurasie“.

Dle tvůrce neosmanistického konceptu se má Turecko stát centrální zemí nového eurasijského prostoru. Další přednosti Turecka podle Davutoğlu jsou demokratický režim, průměrně mladé a dynamické obyvatelstvo, civilní společnost, stabilní střední třída, dobře vyvinutá vědní a technologická infrastruktura a propulzivní hospodářství. Aby znovu získalo pozici regionální velmoci a důležitého hráče v globální politické aréně, Turecko by po dlouhodobé pasivitě muselo cenit svou historickou a geografickou identitu. Přerušением všech styků s dosavadní kemalistickou zahraničně politickou vizí, Davutoğlu doporučuje vyrovnaný přístup všech regionálních a globálních faktorů, do kterého by měla být zapojena i ekonomická dimenze. „Jako tyto stálé faktory Davutoğlu chápe dějiny, zeměpis, demografii a kulturu. Na druhé straně za potenciální považuje ekonomickou, technologickou a vojenskou kapacitu, ke kterým přidává i subjektivní faktory, např. strategické uvažování, strategické plánování a politickou vůli“.²⁵ Davutoğlu zároveň kritizuje Atatürkův civilizační projekt, který zanedbával Blízký východ a celý islámský svět, což představuje nepřirozený odklon od vlastní islámské a osmanské minulosti. Osmany považuje za součást tureckých dějin a islám za jeden z hlavních elementů turecké kultury. „Je důležité vzít v potaz, že je Davutoğlův neosmanistický projekt založen na obnově sféry vlivu, která by se ve velké míře shodovala s někdejšími hranicemi Osmanského impéria, při čemž jednotlivé duchovní, kulturní a politické elementy historického osmanismu používá jako ‚stavební materiál‘ nové turecké regionální a globální moci“.²⁶ Racionální neosmanisté nepřemýšlí o úplném obnovení osmanského modelu v ideologickém ani v státoprávním smyslu, protože vědí, že by toto v současné době nebylo možné.

Strategická hloubka by měla být realizována pomocí několika priorit. Na prvním místě se nachází aktivní postavení ve vztahu se sousedními státy, do kterého zapojuje i všechny rozpory, které by měly být anulovány. Turecko by mělo překročit paranoidní pocit obklíčení nepřáteli a vytvořit dobré vztahy se všemi sousedy. Bývalý turecký ministr zahraničí si myslí, že je možné najít řešení i pro nejtěžší otevřené otázky jako jsou např.

²⁵ Davutoğlu, „Strategijska dubina: međunarodni položaj Turske“, 17.

²⁶ Tanasković, „Neosmanizam: Povratak Turske na Balkan“, 39.

arménská, kurdská nebo kyperská. Na druhé straně chápe, že státy a národy považovány za objekty aktivní turecké regionální politiky nebude snadné přesvědčit o výhodách politiky uvedené ve Strategické hloubce.

Dalším bodem nové turecké zahraniční politiky by podle Davutoğlu měla být mnohorozměrnost, tj. diverzifikace. Diversifikace by měla znamenat, že navázání nových styků a partnerství by nemělo ohrožovat dosavadní styky, což je v rozporu s praxí. Davutoğlu je i zastáncem tzv. nového diplomatického jazyka, tj. nového stylu turecké diplomacie, do kterého by měli být zapojováni i experty různých profilů, a nejen profesionální diplomaté. Tvůrce neoosmanského zahraničně politického konceptu požaduje také urychlení a zintenzivnění rytmu diplomatické práce, což má za cíl zvýšení efektivity diplomatického angažování na úrovni regionální spolupráce. Davutoğlu je považován za tureckého Kissingera díky své neoosmanské politice a jeho pretenzím, které má na historické osmanské regiony, a především na Balkán. V jednom ze svých projevů uvádí: „V období Osmanské říše byl balkánský region centrem světové politiky 16. století. Toto je zlatý věk Balkánu (...) Osmanské dějiny jsou dějinami balkánského regionu, dějiny zvláštního významu balkánského regionu ve světových dějinách (...) To byl osmanský Balkán. My obnovíme tento Balkán (...) Osmanské období na Balkáně představuje úspěšný příběh. Nyní je třeba ho obnovit (...)“.²⁷ Tento projev z roku 2009 poukazuje na to, že se Turecko aktivovalo na prostoru svého „historického hinterlandu“, jako ho nazývá Davutoğlu. Proto má Turecko pocit odpovědnosti vůči Balkánu a hlavním cílem jeho zahraniční politiky je vytvoření trvalého a stabilního řadu v tomto regionu.

3. Turecko a západní Balkán

3.1 Vývoj bosensko-tureckých vztahů

Bosnu a Hercegovinu stejně jako Srbsko spojuje s Tureckem historický aspekt, tj. několik set let trvající turecká, respektive osmanská nadvláda, která měla obrovský vliv na vývoj obou států jak z kulturní, tak i politické perspektivy.

Počátky bosensko-tureckých vztahů sahají až do roku 1463, kdy bylo bosenské království dobyté a stalo se západní provincií Osmanské říše. V rámci Osmanského impéria

²⁷ Ibidem, 44.

tehdejší Bosna a Hercegovina měla status eyaletu, tj. speciálního autonomního regionu. V roce 1878 bylo po Berlínském kongresu území Bosny a Hercegoviny anektováno Rakousko-Uherskem a došlo k přerušení všech styků s Velkou Portou.²⁸ Až do roku 1989 neměla Bosna a Hercegovina žádné přímé styky s Tureckou republikou. S rozpadem Jugoslávie a rozpoutáním válečného konfliktu, turecké zájmy o Balkán, a především o Bosnu a Hercegovinu, rostou. Těžištěm tureckého zájmu se stali bosenští muslimové, tj. Bosňáci. Za války a po skončení válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině Turecko hrálo velmi významnou roli především v humanitární pomoci. Většina prostředků šla na rekonstrukci a přestavbu infrastruktury a objektů zničených za války. Velmi významnou roli v tomto procesu dodnes stále hraje TIKA (Turecká rozvojová agentura). Dalším důležitým indikátorem, který poukazuje na významnou roli Turecka v Bosně a Hercegovině, je i jeho pozice v Radě pro implementaci míru. S nástupem Ahmeta Davutoğlu na post ministra zahraničních věcí v roce 2009 se spolupráce Turecka s Bosnou a Hercegovinou zintenzivňuje. Podle jeho názoru se těžištěm turecké politiky na Balkáně mají stát muslimské komunity, v tomto případě bosenští muslimové, tj. Bosňáci. Jak už bylo zmíněno, za přirozeného spojence Turecka na Balkáně je považována Bosna a Hercegovina spolu s Albánií.

Na druhé straně nemá fragmentovaná bosenská společnost jednotný postoj vůči Turecku. Turecko nemá podporu bosenských Srbů a Chorvatů, ale naopak je chápáno jako ochránce svých bratrů ve víře, tj. Bosňáků. Ze strany bosenských Srbů a Chorvatů je Turecko spojováno s temným obdobím osmanské nadvlády, kdy byly křesťanské národy potlačovány a donucovány ke konverzi. Ze strany bosňáckého politického vedení „je Turecko považováno za silného a moudrého staršího bratra“. Bez ohledu na nejednotný postoj místních politiků vůči Turecku, je v současné době jedním z hlavních zahraničně politických partnerů Bosny a Hercegoviny z ekonomického pohledu.

3.2 Vývoj srbsko-tureckých vztahů

Území Srbska bylo stejně jako území Bosny a Hercegovinu několik set let pod přísnou osmanskou nadvládou. První a druhé srbské povstání počátkem 19. století výrazně ovlivnilo vztahy s Portou. Na berlínském kongresu v roce 1878 Srbsko získalo i mezinárodní uznání a stalo se nezávislým na Osmanské říši. Diplomatické styky mezi nově vzniklým

²⁸ Alida Vračić, „The Political Romance: The Relationship between Bosnia and Turkey“, Turkish Policy Quarterly 13, č.1(jaro 2014): 184-186. <http://www.populari.org/files/docs/427.pdf>. (staženo 2. dubna 2018)

Srbskem a Osmanskou říší byly navázány už následující rok. Balkánské války z počátku 20. století představovaly mezník v srbsko-tureckých vztazích a od té doby je Srbsko tureckým rivalem a už nikdy jeho spojencem.

K dalšímu zhoršení vztahu mezi dvěma státy došlo během občanské války v Bosně a Hercegovině mezi lety 1992-1995. V roce 1999 během bombardování Srbska a vojenské intervence států Severoatlantické aliance, do které se zapojilo i turecké letectvo, srbsko-turecké vztahy dosáhly svého nejnižšího bodu. K přerušení diplomatických styků dochází v roce 2008, kdy Turecko uznalo jako jeden z prvních států nezávislost. Proto Srbsko bylo donuceno stáhnout své ambasády ze všech států, které uznaly nezávislost Kosova, včetně Turecka. Návštěva tehdejšího tureckého prezidenta Abdullaha Gula Srbsku v roce 2009 měla za cíl oteplení vztahů a usmíření napětí mezi dvěma státy. Brzy následovaly i trilaterální schůzky ministrů Turecka, Srbska a Bosny a Hercegoviny. Produktem této trilaterální schůzky byla Deklarace o Srebrenici. Tato deklarace představuje mezník v srbsko-tureckých vztazích, protože všechny tři strany odsoudily zločiny spáchané v Srebrenici v roce 1995, kde bylo zastřeleno přes 8 000 bosenských muslimů. Následovalo podepisování tzv. Istanbulské deklarace o míru a stabilitě na Balkáně koncem dubna roku 2010.²⁹

Řada smluv, která byla podepsána v posledních letech, vedla ke zlepšení vztahů mezi Srbskem a Tureckem a jejich sbližování. Těžištěm turecké politiky v Srbsku se stává region Novopazarského Sandžaku, kde žije největší počet muslimského obyvatelstva v Srbsku. Během Erdoğanovy návštěvy Novem Pazaru v minulém roce byla zdůrazněna úloha Turecka pro místní obyvatelstvo, které převážně tvoří Bosňáci. Bylo zdůrazněno, že toto město někdejší jugoslávský vůdce maršál Tito navštívil pouze jednou a Erdoğan už potřeť. Z toho vyplývá důležitost tohoto regionu jak pro Srbsko, tak i pro samotné Turecko.

²⁹ Aleksandra Stanković, „Privreda prelazi preko istorije Beograda i Ankare“, *Balkan Insight* (6. prosinec 2010), Online: <http://www.balkaninsight.com/en/article/privreda-prelazi-preko-istorije-beograda-i-ankare> . (staženo 30. dubna 2018)

4. Analytická část: Komparace ekonomického aspektu neosmanismu na příkladu Bosny a Hercegoviny a Srbska

V této čtvrté a poslední kapitole bude analyzován koncept neosmanismu na příkladu dvou západobalkánských států: Srbska a Bosny a Hercegoviny. Hlavním aspektem analýzy je ekonomické hledisko tzv. měkké moci (soft power) turecké zahraniční politiky vůči výše uvedeným státům. Tato komparativní analýza je založena na rozboru bilaterálních ekonomických a obchodních smluv, které mají jednotlivé státy uzavřené s Tureckem. Na druhé straně, se analýza věnuje tureckým investicím do dvou výše zmíněných zemí.

Zatímco Bosna a Hercegovina jen mluví o spolupráci s Tureckem, Srbsko to naplňuje v praxi. Doposud uzavřely Turecko a Srbsko celou řadu bilaterálních smluv týkajících se vzájemného obchodu a ekonomické spolupráce. Už v roce 2001 tehdejší Spolková republika Jugoslávie a Turecko podepsaly Smlouvu o vzájemné podpoře a ochraně investic. Podle této smlouvy státy se zavázaly, že se navzájem budou podporovat a vytváří příznivé podmínky pro investory. Smlouva také regulovala otázky týkající se vyvlastňování půdy, bankovních transferech a repatriaci.³⁰ Další smlouva byla podepsána o dva roky později mezi vládami Spolkové republiky Jugoslávie a Turecka ohledně vzájemné správní pomoci při předcházení, vyšetřování a potlačování celních deliktů. Smlouva se týkala především předpisů ohledně dovozu a vývozu zboží.³¹ V roce 2006 došlo k uzavření smlouvy mezi Radou ministrů tehdejšího Srbska a Černé Hory a vládou Turecké republiky týkající se zamezení dvojitého zdanění v oblasti daní z příjmu a daní z majetku. Daně, na které se vztahovala tato dohoda byly v Srbsku a Černé Hoře daň z příjmu, daň ze zisku a daň

³⁰ Zákon o potvrđivanju sporazuma između Savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije i vlade Republike Turske u vezi sa uzajamnim podsticanjem i zaštitom ulaganja, Online: http://www.podaci.net/_gCGO/propis/Sporazum_izmedju_Savezne/S-turupz02v0104.html. (staženo 10. května 2018)

³¹ Zákon o potvrđivanju sporazuma o uzajamnoj administrativnoj pomoći u sprečavanju, istraživanju i suzbijanju carinskih prekršaja između savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije i vlade Republike Turske, Online: http://www.podaci.net/_zakon/propis/Zakon_o_potvrđivanju/S-turuap02v0304.html. (staženo 10. května 2018)

z nemovitosti, naopak v Turecku to byly daně z příjmů a daně ze zisku korporací.³² V roce 2009 už samotné Srbsko uzavřelo smlouvu s Tureckem o spolupráci v oblasti infrastrukturních projektů a smlouvu o volném obchodě mezi dvěma státy. Cílem dohody o spolupráci v oblasti infrastruktury je zlepšit spolupráci v oblasti rozvoje dopravní a jiné infrastruktury na místní, regionální a národní úrovni mezi státy signatáři, založené na zásadách solidarity, komplementarity a vzájemného respektu. V následujícím roce byla uzavřena celá řada smluv, mezi které patří Dohoda o vzájemném zrušení viz, Dohoda o technické a finanční spolupráci a Dohoda o ekonomické spolupráci. Naposledy v roce 2011 byla podepsána smlouva o spolupráci v oblasti životního prostředí. Dohoda o vzájemném zrušení viz umožnila občanům dvou zemí, držitelům platných cestovních dokladů, bez víz, vstoupit na území jiné smluvní strany a pobývat až na 90 dnů po dobu šesti měsíců počínaje datem prvního vstupu.³³ Dohoda o technické a finanční spolupráci stanovila následující: Vláda Republiky Srbsko a vláda Turecké republiky v souladu se svými vnitrostátními právními předpisy umožní realizaci projektů a programů technického a finanční pomoci Republice Srbsko. Tyto projekty a programy budou podporovat reformy v Republice Srbsko a zmírnit hospodářské a sociální náklady procesu transformace trhu. Dohoda dále usnadní humanitární pomoc a pomoc v nouzových situacích v Republice Srbsko, pokud o to požádá vláda Republiky Srbsko.³⁴

Rok 2017 představuje mezník v srbsko-tureckých vztazích. Turecko do té doby chápalo Srbsko pouze jako periferní stát a svoje postavení na Balkáně se pokoušelo prosadit přes Bosnu a Hercegovinu a Albánii, které považovalo za následovníky jak osmanské, tak i turecké tradice v tomto regionu. Stagnace Bosny a Hercegoviny na cestě k Evropské unii a rozkol uvnitř bosenské vládnoucí garnitury donutil Turecko hledat nové a stabilnější partnery. Přestože Srbsko představuje jakousi pevnost ortodoxního křesťanství na Balkáně, Turecko v něm uvidělo obrovský potenciál, především protože leží na důležitém dopravním

³² Ugovor između Saveta ministara Srbije i Crne Gore i Vlade Republike Turske o izbegavanju dvostrukog oporezivanja u odnosu na poreze na dohodak i na imovinu,

Online:<http://www.dmk.rs/uploads/Turska-Srbija>

[Ugovor o izbegavanju dvostrukog oporezivanja.pdf](#).(staženo 10. května 2018)

³³Konzularne vesti, Ministarstvo spoljnih poslova Srbije, Online:

<http://www.mfa.rs/sr/index.php/konzularne-vesti?lang=lat&start=115>. (staženo 10. května 2018)

³⁴ Zakon o potvrđivanju sporazuma između Vlade Republike Srbije i Vlade Republike Turske o tehničkoj i finansijskoj saradnji, Online:<http://www.trzistesrbije.com/ntrus/law/506925231311470.pdf> (staženo 10. května 2018)

koridoru spojujícím Západní Evropu se zbytkem Balkánu, Řeckem a především Tureckem. Proto koncem roku 2017 současný turecký prezident Recep Tayyip Erdoğan navštívil Srbsko a během jeho návštěvy bylo uzavřeno 12 bilaterálních smluv. První smlouvu, kterou podepsali prezidenti dvou států, byla Vzájemná politická deklarace o založení vysoké rady pro spolupráci. Další smlouva představovala revizi už existující dohody o volném obchodě, kterou podepsali ministři obchodu. Ministr zemědělství, lesnictví a vodního hospodářství podepsal dvě smlouvy ohledně spolupráce v oblasti lesnictví a vodního hospodářství. Další smlouvou bylo memorandum o porozumění v městském plánování mezi oběma vládami. Následoval podpis Dopisu o záměrech posílit a rozšířit spolupráci v oblasti dopravy. Byl podepsán i program o spolupráci v oblasti vzdělání. Dvě smlouvy, které byly podepsány, se týkaly obnovy a restaurace osmanských pozůstatků v Srbsku (restaurace Bajrakli mešity a koupele bratří Krsmanović v Bělehradě). Poslední uzavřenou smlouvou byla dohoda o spolupráci v oblasti energetiky.

Návštěva tureckého prezidenta Recepta Tayyipa Erdogana Srbska a vzájemná návštěva jeho srbského protějška Aleksandara Vučiće Turecka je začátkem nové éry v hospodářských vztazích a spolupráci mezi oběma zeměmi. Srbsko je klíčovou zemí pro zachování míru na Balkáně. "Turecko a Srbsko jsou přátelské země, které mají bohatou společnou minulost. Toto historické dědictví vyžaduje, abychom budovali silné přátelství a intenzivní spolupráci. Je důležité, abychom tyto potenciály v bilaterálních ekonomických vztazích realizovali," řekl Akgul. Dodal, že to je skvělá příležitost pro turecké firmy, zejména ty v odvětví zemědělství, textilu, průmyslu, energetiky a stavebnictví. Turbulence ve vztazích přišly poté, co Kosovo vyhlásilo nezávislost v únoru 2008. Turecko bylo mezi prvními zeměmi, které uznaly nezávislost Kosova. Přesto Turecko a Srbsko učinily řadu kroků ke zlepšování vztahů za posledních osm let," řekl Turbeder.³⁵

Vučić poukázal na to, že turecký prezident Recep Tayyip Erdogan je nejvíce záslužný za sblížení Srbska a Turecka. Zdůraznil, že se zlepšují vztahy mezi Srbskem a Tureckem a vyjádřil naději, že spolupráce v tomto směru bude rozvíjena ve všech sférách společenského života. "Musíme být rychlý a silný v rozvoji našich hospodářských a politických vztahů, ale také i při posílení sociálních a kulturních vazeb," řekl Vučić. Oba partneři dospěli k závěru, že

³⁵ Dilara Zengin a Bahattin Gönültaş, Erdogan i Vučić otvorili vrata nove ere tursko-srbijanskih ekonomskih odnosa, Anadolu Agency (8. května 2018). Dostupné z : <https://www.aa.com.tr/ba/turska/erdogan-i-vu%C4%8Di%C4%87-otvorili-vrata-nove-ere-tursko-srbijanskih-ekonomskih-odnosa/1138967>

je cílem zachování stability v regionu jihovýchodní Evropy a posílení regionální spolupráce, v níž hrají důležitou roli jak Srbsko, tak i Turecko.

„Toto je období absolutně nejlepších vztahů mezi Srbskem a Tureckem“, řekl ministr obchodu, cestovního ruchu a telekomunikací Srbska Rasim Ljajić v Istanbulu. "Podepsali jsme vše, co lze podepsat v oblasti hospodářských vztahů, které vytvářejí právní základ pro pokračování hospodářské spolupráce mezi těmito dvěma zeměmi. Máme geografickou blízkost, kulturní podobnost, trvalou komunikaci, a proto podnikatelské aktivity vedou ke zvýšení obchodní výměny," uvedl Ljajić.

Na rozdíl od Srbska uzavřela Bosna a Hercegovina velkou část bilaterálních smluv s Tureckem už koncem 90. let 20. století a počátkem tohoto století. Bosna a Hercegovina představovala spolu s Albánií největšího ekonomického a hospodářského partnera Turecka na Balkáně. V roce 2015, tedy o dva roky dříve než Srbsko, Bosna a Hercegovina uzavřela s Tureckem celou řadu smluv, memorand a projektů týkajících se spolupráce v různých oblastech. Za Erdoğany návštěvy Bosny a Hercegoviny byly podepsány Memorandum o porozumění mezi ministerstvy zahraničí dvou zemí v oblastech informačních technologií a diplomacie, Dohoda mezi Radou ministrů Bosny a Hercegoviny a vládou Turecka týkající se vědy a technologie, mezinárodní dopravě lidí a zboží a spolupráce v oblasti veterinářství. V roce 2017 Bosna a Hercegoviny podepsaly smlouvu o vojensko-finanční spolupráci a byla doplněna i smlouva o volném obchodu.

Smlouvy, které Turecko uzavřelo se západobalkánskými státy, představují mechanismy za pomoci kterých se Turecko pokouší vrátit na Balkán a samotný region zapojit do vlastní zájmové sféry. Cílem Turecka je závislost západobalkánských států na jeho investicích, čímž se otevírá možnost i pro jeho politický zásah.

Když vezmeme v úvahu, že je Srbsko tradičně považováno za spojence Řecka, vyplývá, že se Turecko snaží zlepšit své postavení jak na regionální, tak i na evropské politické scéně. Tzv. řecko-srbská koalice celou řadu let ohrožovala turecké postavení a představovala jakousi protiváhu tureckému návratu na Balkán.

Dalším příkladem zapojení Turecka do balkánské politiky představuje i zájem Turecka na financování výstavby dálnic, které by měly spojit srbské a bosenské hlavní město, tj. Bělehrad a Sarajevo. Turecko se stává rozhodujícím faktorem na Balkáně s cílem posílení svých pozic pomocí spolupráce nejrůznějšího typu a svých přímých investic do ekonomik balkánských států.

Za základ jak bosensko-tureckých, tak i srbsko-tureckých ekonomických a hospodářských vazeb jsou považovány Dohody o volném obchodu, které Bosna a Hercegovina uzavřela s Tureckem už v roce 2002 a Srbsko o několik let později, tj. v roce 2009. Obě dvě smlouvy byly revidovány a doplněny, s Bosnou a Hercegovinou v roce 2016 a se Srbskem o rok později. Smlouvou o volném obchodu mezi Bosnou a Hercegovinou a Tureckem se oba dva státy zavázaly k zavedení svobodné obchodní zóny do konce roku 2006 (tři roky od podpisu smlouvy). Smlouvou byly stanoveny i následující cíle: „podpora harmonického rozvoje hospodářských vztahů mezi stranami, a tím povzbudit pokrok hospodářské činnosti stran, zlepšit životní podmínky obyvatelstva a koncepci finanční stability, zajistit spravedlivé podmínky pro hospodářskou soutěž v trhu mezi stranami a odstraněním překážek obchodu, přispět k harmonickému rozvoji a rozšiřování světového obchodu“.³⁶ Dohoda o volném obchodu podepsána mezi Srbském a Tureckem stanovila následující cíle: „zvyšování a zlepšování hospodářské spolupráce mezi stranami a zvyšování životní úrovně jejich obyvatelstva, postupné odstraňování obtíží a omezení v obchodu se zbožím, podpora souvislého rozvoje hospodářských vztahů mezi stranami prostřednictvím rozšiřování dvoustranného obchodu, vytváření spravedlivých podmínek pro hospodářskou soutěž v obchodu mezi stranami, příspěvek, odstranění překážek obchodu, harmonický rozvoj a rozšiřování světového obchodu, vytváření podmínek pro další podporu investic, zejména pro rozvoj společných podniků v obou zemích a posílení obchodu a spolupráce mezi stranami na trzích třetích zemí“.³⁷ Z výše uvedeného vyplývá, že obchodní smlouva podepsána se Srbskem je mnohem rozsáhlejší a reguluje spolupráci na vyšší úrovni, jako je např. spolupráce na třetích trzích. Společnými rysy obou smluv jsou harmonický rozvoj hospodářských vztahů, zajištění finanční stability, odstranění překážek obchodu a rozšiřování světového obchodu.

„Turecko, Bosna a Hercegovina a Srbsko by měly mít nejvíce liberální, nejlepší možné dohody o volném obchodu, aby dosáhly nejlepší možnou hospodářskou spolupráci mezi sebou a využily veškerého potenciálu“, řekl ministr hospodářství Turecké republiky

³⁶ Službeni glasnik BIH, Medjunarodni ugovori, str.2. Online:

<http://www.uino.gov.ba/download/ugovori/Ugovor%20o%20slobodnoj%20TURSKA.pdf> (staženo 5. května 2018).

³⁷ Službeni glasnik RS, Medjunarodni ugovori, str. 2. Online:

https://www.paragraf.rs/propisi_download/zakon_o_potvrdivanju_sporazuma_o_slobodnoj_trgovini_izmedju_republike_srbije_i_republike_turske.pdf (staženo 5. května 2018).

Nihat Zejbekci v rozhovoru s agenturou Anadolu (AA). „Máme společný cíl, abychom s těmito dvěma zeměmi dosáhli co nejvíce obchodních výměn, a využili tyto dohody a jejich výhody pro vzájemný prospěch“.³⁸

Na rozdíl od Srbska, které s Tureckem uzavřelo především smlouvy týkající se obchodů a infrastrukturních projektů, sjednala Bosna a Hercegovina koncem minulého roku s Tureckem Dohodu o vojensko-finanční spolupráci. Podle smlouvy, kterou jménem Rady ministrů podepsala ministryně obrany Marina Pendeš, podpoří Turecko armádu Bosny a Hercegoviny (Oružane snage BiH) 11 milionů tureckých lir, část z toho půjde na školení příslušníků OS BiH v Turecku.³⁹

Jak jsem už výše zmínil na přítomnost Turecka na Balkáně ukazuje i jeho zájem o výstavbu nové dálnice spojující Bělehrad a Sarajevo. Turecko bude financovat výstavbu ne jedné, ale dvou dálnic mezi dvěma hlavními městy, čímž se stává rozhodujícím faktorem v tomto regionu.

Dalším faktorem poukazujícím na turecký zájem o tento region představují přímé investice. I přestože Turecko nepatří mezi tři největší investory v Bosně a Hercegovině (na prvním místě je Rakousko pak následují Chorvatsko a Srbsko) je stále považováno za důležitého partnera. V současné době se Turecko nachází na 11. místě podle rozsahu investic v Bosně a Hercegovině. Podle údajů, kterými disponuje Centrální Banka Bosny a Hercegoviny (CBBIH), se turecké přímé investice v Bosně a Hercegovině za posledních deset let téměř zdvojnásobily. V roce 2008 bylo do Bosny a Hercegoviny investováno celkem 9.417,3 milionů konvertibilních marek (KM), z čehož turecké investice činily 203,5 milionů KM. Z tabulky č.1 vyplývá, že zahraniční investice pocházející z Turecka mají rostoucí tendenci. V roce 2016 bylo do Bosny a Hercegoviny celkem investováno 12.964,4 milionů KM, přičemž turecké investice činily 389,5 milionů KM, což představuje 3 % celkových zahraničních investic v Bosně a Hercegovině. Podle údajů Agentury pro podporu zahraničních investic Bosny a Hercegoviny, Turecko nejvíce investuje do výroby a

³⁸ Talha Öztürk a Zlatan Kapić, BiH i Srbija vrlo važni partneri Turske, slijedi jačanje privredne saradnje, Anadolu Agency (20. říjen 2015), Online: <https://www.aa.com.tr/ba/balkan/bih-i-srbija-vrlo-va%C5%BEni-partneri-turske-slijedi-ja%C4%8Danje-privredne-saradnje/448429> .

³⁹ Ministrica odbrane Marina Pendeš potpisala Sporazum o vojno-finansijskoj saradnji i Implementacijski protokol između Vijeća ministara BiH i Vlade Republike Turske, Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine. Online: <http://mod.gov.ba/aktuelnosti/vijesti/?id=60620>

průmyslu. Tři největší turecké investice v Bosně a Hercegovině jsou továrny Natron-Hayat v Maglaji, Sisecam Soda Lukavac a Turkish Ziraat Bank Bosnia.⁴⁰

Podle velvyslanectví Turecka v Bosně a Hercegovině je prioritou, že zakořeněné historické, kulturní a mimořádné politické vztahy mezi Tureckem a Bosnou a Hercegovinou mají být korunovány pevnější obchodní a hospodářskou spolupráci a mají být na mnohem vyšší úrovni, než jsou teď. Kromě přímých investic Turecko zavádí různé projekty na podporu investic, které podníčí výrobu a tím i zvýšení míry zaměstnanosti v Bosně a Hercegovině. „V rámci toho naše země, prostřednictvím Ziraatbank BH a Bosna Bank International (BBI), pro malé a střední ekonomické investice v Bosně a Hercegovině poskytla nízký nákladový program zvýhodněných půjček ve výši 100 milionů eur. Díky investicím především do zemědělství a chovu zvířat, následovaných cestovním ruchem a průmyslem, které byly realizovány touto úvěrovou linkou, dostalo 6 500 vysídlených osob možnost návratu do svých předválečných domů, "uvedlo turecké velvyslanectví v Bosně a Hercegovině. Také přímý finanční příspěvky soukromého sektoru a tureckých veřejných institucí do bosenské ekonomiky od Daytonské mírové dohody dosud přesáhla částku jedné miliardy eur. Takže podle investic a jejich nepřímého účinku se Turecko stalo jednou z vedoucích zemí, které nejvíce přispěly k rozvoji ekonomiky Bosny a Hercegoviny.⁴¹

Dalším důležitým faktorem je i zahraniční obchod. Podle údajů CBBIH se vývoz zboží z Bosny a Hercegoviny do Turecka zvýšil téměř dvacetkrát. V roce 2008 Bosna a Hercegovina exportovala zboží ve výši 6.711.690.415 KM, při čemž do Turecka pouze 20.534.343 KM. Na druhé straně, v roce 2017 z Bosny a Hercegoviny bylo exportováno dvojnásobně, tj. 11.053.605.738 KM, při čemž do Turecka 431.094.447 KM. Bosna a Hercegovina do Turecka nejvíce exportovala, a ještě stále exportuje maso a masové výrobky, olej, zbraně a municie, nukleární reaktory a stroje různého typu. Na druhé straně Bosna a Hercegovina z Turecka importuje převážně textil. Statistické údaje týkající se dovozu zboží z Turecka do Bosny a Hercegoviny se liší. Z tabulky vyplývá, že po roce 2008, který je spjatý se světovou ekonomickou krizí, turecké investice mnohonásobně ochably. V roce 2008 Turecko importovalo do Bosny a Hercegoviny zboží v hodnotě 863.067.488 KM. Na druhé straně v roce 2009 bylo importováno pouze 366.817.709 KM.

⁴⁰Koliko je Turska investovala u BiH? N1. Online: <http://ba.n1info.com/a251578/Vijesti/Vijesti/Provjerili-smo-Koliko-je-Turska-investovala-u-BiH.html>

⁴¹ Amina Zornić, Analiza: Ekonomska saradnja između Turske i BiH u usponu, Anadolu Agency (9. srpna 2016), Online: <https://www.aa.com.tr/ba/analiza-vijesti/analiza-ekonomsko-saradnja-izme%C4%91u-turske-i-bih-u-usponu/625308>.

Rok 2010 přináší stabilizaci a dovoz tureckého zboží začal znovu narůstat. V minulém roce bylo importováno zboží v hodnotě 766.576.206 KM, čímž se přiblížilo k hodnotě z roku 2008. V prvním kvartálu tohoto roku dovoz zboží z Turecka dosáhl 189.181.480 KM s tendencí stálého růstu.

Ve srovnání s Bosnou a Hercegovinou je Turecko jedním z nejvýznamnějších zahraničně obchodním partnerem Srbska. Za posledních deset let stále narůstá obchodní výměna mezi dvěma státy s významným a konstantním deficitem na srbské straně. Podle posledních dostupných údajů Státního statistického úřadu Srbska se Turecko nachází na 17. místě, co se týče vývozu a na 7. místě, co se týče dovozu zboží. V roce 2008 Srbsko importovalo z Turecka zboží v hodnotě 296.756 eur. Podobně jako u bosenského příkladu rok 2009 představoval stagnaci kvůli světové ekonomické krizi a Srbsko dovezlo zboží v hodnotě 210,702 milionů euro. Od roku 2010 je zaznamenatelný konstantní trend růstu. V minulém roce dovoz tureckého zboží do Srbska dosáhl hodnotu od 732,817 milionů euro. ⁴²K zboží, které Srbsko dováží z Turecka, patří textil, železo a ocel, kovové výrobky, stroje a dopravní prostředky, vozíky, elektrické stroje, přístroje a zařízení, průmyslové stroje pro všeobecné použití, oděvy, montované stavby a sanitární zařízení.⁴³

Na druhé straně export srbského zboží do Turecka zaznamenává konstantní růst bez ohledu na světovou ekonomickou krizi z roku 2008/2009. Vývoz srbského zboží za posledních deset let několikanásobně vzrostl. V roce 2008 Srbsko vyvezlo zboží ve výši 30,814 milionů euro. Na druhé straně v minulém roce hodnota exportovaného zboží dosáhla 274,889 milionů euro⁴⁴. Srbsko vyváží do Turecka následující zboží: barevné kovy, železo a ocel, různé druhy surovin kromě paliva, dřevo a výrobky z dřeva a průmyslové stroje⁴⁵. Co se týče investic, ty za posledních deset let několikanásobně vzrostly. V roce 2008 přímé turecké investice do Srbska činily pouhých 152 tisíc euro. Konstantní růst tureckých investic, který byl zaznamenán v posledních několika letech, v roce 2015 dosáhl

⁴² Serbia's import from Turkey, Trade Map, ITC, Online:

https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1|688|792||TOTAL||2|1|1|2|1|1|1|1.

⁴³ Republika Turska, Privredna komora Srbije, Privredna komora Beograda, Online:

Re<http://www.kombeg.org.rs/Komora/Centri/CentarZaEkonomскеOdnoseSaInostranstvom.aspx?veza=320>.

⁴⁴ Serbia's exports to Turkey, Trade Map, ITC, Online:

https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1|688|792||TOTAL||2|1|1|2|1|1|1|1.

⁴⁵ Republika Turska, Privredna komora Srbije, Online:

<http://www.kombeg.org.rs/Komora/Centri/CentarZaEkonomскеOdnoseSaInostranstvom.aspx?veza=320>.

neočekávaných 27,781 milionů euro. Podle posledních údajů, kterými disponuje Srbská hospodářská komora, v prvním kvartálu roku 2016 Turecko do Srbska investovalo 1.769 milion eur⁴⁶. Rok 2017 představuje mezník pro turecko-srbské obchodní a ekonomické vazby, především díky podepsání celé řady smluv a dohod ohledně spolupráce dvou zemí.

Během obchodního fóra Srbsko-Turecko konaného koncem minulého roku zdůraznil prezident Srbska Aleksandar Vučić důležitost spolupráce Srbska a Turecka, dále zmínil, že Srbsko nabízí nejlepší podmínky pro investory než jakákoli jiná země v regionu. Podle Vučiće je cílem Srbska získat co nejvíce tureckých investic a dosáhnout lepší spolupráce s Tureckem. Za posledních mnoha let Srbsko poprvé zaznamenalo přebytek, veřejné finance jsou pod plnou kontrolou a veřejný dluh a nezaměstnanost klesají. Současný turecký prezident Recep Tayyip Erdogan označil Srbsko za klíčovou zemi v tomto regionu. Očekává, že bilance obchodní výměny mezi dvěma státy dosáhne 1,2 miliardy amerických dolarů (USD) v následujícím roce. Hlavním cílem obou států na poli ekonomické spolupráce, které už byly dosaženy, jsou otevírání turecké Halk Banky v Srbsku a formování srbsko-tureckého hospodářského fóra v roce 2015.⁴⁷

⁴⁶ Medjunarodna ekonomska saradnja, Privredna komora Srbije, Online:

<http://www.pks.rs/MSaradnja.aspx?id=53>.

⁴⁷ Turskim investitorima bolji uslovi za ulaganja u Srbiju, N1, online:

<http://rs.n1info.com/a334032/Biznis/Turskim-investitorima-bolji-uslovi-za-ulaganja-u-Srbiju.html>

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo analyzovat postoje turecké zahraniční politiky vůči západobalkánským státům, v tomto případě vůči Bosně a Hercegovině a Srbsku, se snahou ovládnout toto území už ne ve vojenském, ale v hospodářském smyslu. I přestože je Turecko považováno za jeden z nejdemokratičtějších států islámského světa, jeho současné vedení radikálně mění jeho tradičně proevropský a demokratický kurz. Poslední dekádu charakterizuje odklon od dlouholeté kemalistické tradice a návrat k předrevolučním a osmanským hodnotám tureckého státního vedení. Tyto změny ovlivňují jak sousední státy, tak i země, jež byly součástí někdejší osmanské říše, což vidíme na příkladu Bosny a Hercegoviny a Srbska.

Ekonomický aspekt turecké neoosmanistické zahraniční politiky má jednoznačně za cíl připoutat západobalkánské státy a zapojit je do vlastní zájmové zóny. Tento postup samotného Turecka připomíná Osmanskou politiku z 19. století, a proto je charakterizován jako neoosmanistický. Přestože politika někdejší Osmanské říše nebyla přijatelná balkánskými národy, nová turecká neoosmanistická expanzionistická politika založená na ekonomickém aspektu je vítána jak ze strany Bosny a Hercegoviny, tak i Srbska.

Monitorování tureckého postoje vůči západobalkánským státům je nejlépe zaznamatelné na příkladu jeho přímých investic v tomto regionu. Z provedené analýzy tureckých přímých investic do dvou výše zmíněných zemí a dalších indikátorů, jako například míra dovozu a vývozu, vyplývá, že se Balkán dostal do středu zájmu tureckého státního vedení. I přestože přítomnost Turecka v Bosně a Hercegovině sahá do devadesátých let minulého století, novým a důležitějším partnerem se pro Turecko stává i samotné Srbsko. Otevírání Srbska pro Turecko a jeho investory představuje mezník v srbsko-tureckých vztazích. Za posledních deset let dobré bosensko-turecké vztahy nezaznamenaly žádné radikální změny. Přítomnost Turecka v Radě pro implementaci míru svědčí o tom, na kolik je Turecko důležité pro fungování samotné Bosny a Hercegoviny. Všechny investice, které byly injektovány do bosenské ekonomiky měly za cíl zrychlení jejího rozvoje a pomoc při rekonstrukci válkou zničené ekonomiky. Tímto způsobem si Turecko zajistilo dobré postavení v Bosně a Hercegovině. Na druhé straně srbsko-turecké vztahy prošly trnitou cestou od přerušení diplomatických styků po navázání intenzivní ekonomické a hospodářské spolupráce.

Mezinárodní smlouvy o volném obchodu, které má Turecko uzavřeno s Bosnou a Hercegovinou představují základ pro obchodní výměnu pro všechny tři státy. Z analýzy jednotlivých smluv vyplývá, že smlouva podepsána se Srbskem je mnohem rozsáhlejší a dopodrobna upravuje a definuje spolupráci mezi dvěma státy. Jak už bylo zmíněno tato smlouva představuje nejen základ srbsko-turecké ekonomické a obchodní spolupráce, ale poukazuje i na tendenci jejich společného vystoupení na trzích třetích států.

Z analýzy tureckých investic do západobalkánského regionu vyplývá, že Turecko ještě stále investuje značné prostředky do bosenské ekonomiky, ale na druhé straně se Srbsko stává mnohem důvěryhodnějším partnerem. K tomu přispívá nestabilní jak politická, tak i ekonomická situace v Bosně a Hercegovině. Z toho vyplývá, že položená hypotéza je částečně pravdivá vzhledem k tomu, že turecké investice do Bosny a Hercegoviny několikanásobně přesahují turecké investice do Srbska. Na druhé straně ochota Srbska spolupracovat s Tureckem, která se projevuje otevíráním srbského trhu pro turecké investory, by mělo v budoucnu dosáhnout anebo i přesáhnout míru investic do Bosny a Hercegoviny.

Summary

The aim of my bachelor thesis was to analyse the attitudes of the Turkish foreign policy towards the Western Balkan states, particularly towards Bosnia and Herzegovina and Serbia, through which Turkey tends to control this territory no longer in the military but in the economic sense. Even though Turkey is considered one of the most democratic states of the Islamic world, its current leadership is radically changing its traditionally pro-European and democratic path. The last decade is characterized by a departure from the long-standing kemalistic tradition and the return to the pre-revolutionary and Ottoman values of the Turkish state leadership.

The economic aspect of Turkish new foreign policy is clearly aiming towards linking Western Balkan states and engaging them to their own zone of interest. Although the policy of the former Ottoman Empire was not acceptable to the Balkan people, the new Turkish neo-ottoman expansionist policy, based on the economic aspect, is welcomed by both Bosnia and Herzegovina and Serbia.

Monitoring the Turkish attitude towards the Western Balkan states is best seen on the example of its direct investment in the region. The analysis of Turkish direct investments in the two countries along with other indicators, such as import and export rates, indicate that the Balkans has been in the centre of the Turkish government. Even though Turkey's presence in Bosnia and Herzegovina dates from the 1990s, Serbia is recently becoming a new, and more important partner for Turkey.

The analysis of Turkish investments in the Western Balkan region shows that Turkey is still investing considerable amount of money in the economy of Bosnia and Herzegovina, while at the same time, Serbia is becoming a much more credible partner. This suggests that the assumed hypothesis is partly true, given that Turkish investment in Bosnia and Herzegovina is several times higher than Turkish investment in Serbia. However, Serbia's willingness to cooperate with Turkey, which is reflected in the opening of the Serbian market to Turkish investors, should, in the future, result in reaching or even exceeding the level of Turkish investment in Bosnia and Herzegovina.

Použitá literatura

- Cevik, Senem a Philip SEIB. *Turkey's public diplomacy*. 1. New York: Palgrave MacMillan, 2015
- Davatoğlu, Ahmet. Strategijska dubina: međunarodni položaj Turske, prev. Senka Ivošević Ipek, (Beograd: Službeni glasnik, 2014).
- Eligur, Banu. *The Mobilization of Political Islam in Turkey*. New York: Cambridge University Press, 2010.
- Friedman, George. *Flashpoints: the Emerging Crisis in Europe*. New York: Doubleday, 2015.
- Heper, Metin a Nur Bilge Criss. *Historical Dictionary of Turkey*. Toronto: The Scarecrow Press, 2009.
- Kaplan, Robert. *The Revenge of Geography*. New York: Random House Trade Paperbacks, 2013.
- Milošević, Zoran. *Turska i neoosmanizam*. Istočno Sarajevo: Závod za udžbenike i nastavna sredstva, 2010.
- Nye, Joseph. *Budućnost moći*. Beograd: Arhipelag, 2012.
- Saatçioğlu, Beken. *De-Europeanisation in Turkey: The Case of the Rule of Law*. South European Society and Politics, 2016. 21:1, pages 133-146.
- Siegl, Erik. *Islám versus modernizace? Náboženství, sekularismus a rozvoj v Turecku. Pohled Turguta Özala*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2013.
- Somun, Hajrudin. *Turkish Foreign Policy in the Balkans and "Neo-Ottomanism": A Personal Account*. *Insight Turkey* [online]. 2011, 13(3), 33-41 [cit. 2017-05-25]. Dostupné z: http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/insight-turkey_vol_13_no_3_-2011_somun.pdf
- Šćekić, Radenko. *Neke analize i presjek savremenog spoljnopolitičkog angažmana Turske i Rusije u regionu jugoistočne Evrope*. *Vojno delo* [online]. Podgorica: Univerzitet Crne Gore - Istorijski institut Podgorica, 2013 [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: http://www.odbrana.mod.gov.rs/odbrana-stari/vojni_casopisi/arhiva/VD_2013-zima/65-2013-4-06-Scekic.pdf
- Tanasković, Darko. *Neoosmanizam. Povratak Turske na Balkan [Neo-Ottomanism. Turkey's Return to the Balkans]*. Belgrade: JP Službeni glasnik, 2010.

Turbedar, Erhan. Turkey's New Activism in the Western Balkans: Ambitions and Obstacles. *Insight Turkey* [online]. 2011, **13**(3), 139-158 [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/insight-turkey_vol_13_no_3_-2011_turbedar.pdf

Politeia, naučni časopis Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci za društvena pitanja: Neoosmanizam i Zapadni Balkan [online]. Banja Luka: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci, 2011, **1**(2) [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: http://fjn.unibl.org/casopis/politeia_2.pdf

Aleksandra Stanković, „Privreda prelazi preko istorije Beograda i Ankare“, *Balkan Insight* (6. prosinac 2010), Online: <http://www.balkaninsight.com/en/article/privreda-prelazi-preko-istorije-beograda-i-ankare> . (staženo 30. dubna 2018)

Alida Vračić, „The Political Romance: The Relationship between Bosnia and Turkey“, *Turkish Policy Quarterly* 13, č.1(jaro 2014): 184-186.

<http://www.populari.org/files/docs/427.pdf>. (staženo 2. dubna 2018) Dilara Zengin a Amina Zornić, Analiza: Ekonomska saradnja između Turske i BiH u usponu, *Anadolu Agency* (9. srpnja 2016), Online: <https://www.aa.com.tr/ba/analiza-vijesti/analiza-ekonomska-saradnja-izme%C4%91u-turske-i-bih-u-usponu/625308>.

Bahattin Gönültaş, Erdogan i Vučić otvorili vrata nove ere tursko-srbijanskih ekonomskih odnosa, *Anadolu Agency* (8. května 2018). Dostupné z : <https://www.aa.com.tr/ba/turska/erdogan-i-vu%C4%8Di%C4%87-otvorili-vrata-nove-ere-tursko-srbijanskih-ekonomskih-odnosa/1138967>

Darius Zahedi a Gokhan Bacik, „Kemalizam je mrtav – živeo kemalizam“, *Nova srpska politička misao*, 30. duben 2010. Online: <http://www.nspm.rs/savremeni-svet/kemalizam-je-mrtav-ziveo-kemalizam.html?alphabet=1> . (staženo 15. března 2018)

Sebnem Oruc, Merve. „Turska Crvena Linija“, *Al Jazeera Balkans*, 20. leden 2015 Online. In <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/turska-crvena-linija>. (staženo 15. března 2018)

Talha Öztürk a Zlatan Kapić, BiH i Srbija vrlo važni partneri Turske, slijedi jačanje privredne saradnje, *Anadolu Agency* (20. řijen 2015), Online: <https://www.aa.com.tr/ba/balkan/bih-i-srbija-vrlo-va%C5%BEni-partneri-turske-slijedi-ja%C4%8Danje-privredne-saradnje/448429> .

Zákon o potvrđivanju sporazuma između Savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije i vlade Republike Turske u vezi sa uzajamnim podsticanjem i zaštitom ulaganja, Online: http://www.podaci.net/_gCGO/propis/Sporazum_izmedju_Savezne/S-turupz02v0104.html. (staženo 10. května 2018)

Zákon o potvrđivanju sporazuma o uzajamnoj administrativnoj pomoći u sprečavanju, istraživanju i suzbijanju carinskih prekršaja između savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije i vlade Republike Turske, Online:

http://www.podaci.net/_zakon/propis/Zakon_o_potvrđivanju/S-turuap02v0304.html.

(staženo 10. května 2018)

Zakon o potvrđivanju sporazuma između Vlade Republike Srbije i Vlade Republike Turske o tehničkoj i finansijskoj saradnji,

Online:<http://www.trzistesrbije.com/ntrus/law/506925231311470.pdf> (staženo 10.

května 2018)

Ugovor između Saveta ministara Srbije i Crne Gore i Vlade Republike Turske o izbegavanju dvostrukog oporezivanja u odnosu na poreze na dohodak i na imovinu,

Online:<http://www.dmk.rs/uploads/Turska-Srbija>

[Ugovor_o_izbegavanju_dvostrukog_oporezivanja.pdf](http://www.dmk.rs/uploads/Turska-Srbija).(staženo 10. května 2018)

Konzularne vesti, Ministarstvo spoljnih poslova Srbije, Online:

<http://www.mfa.rs/sr/index.php/konzularne-vesti?lang=lat&start=115>. (staženo 10.

května 2018)

Službeni glasnik BIH, Medjunarodni ugovori, str.2. Online:

<http://www.uino.gov.ba/download/ugovori/Ugovor%20o%20slobodnoj%20TURSKA.pdf>. (staženo 5. května 2018)

Službeni glasnik RS, Medjunarodni ugovori, str. 2. Online:

https://www.paragraf.rs/propisi_download/zakon_o_potvrđivanju_sporazuma_o_slobodnoj_trgovini_izmedju_republike_srbije_i_republike_turske.pdf. (staženo 5. května

2018)

Ministrica odbrane Marina Pendeš potpisala Sporazum o vojno-finansijskoj saradnji i Implementacijski protokol između Vijeća ministara BiH i Vlade Republike Turske, Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine. Online:

<http://mod.gov.ba/aktuelnosti/vijesti/?id=60620>

Koliko je Turska investirala u BiH? N1. Online:

<http://ba.n1info.com/a251578/Vijesti/Vijesti/Provjerili-smo-Koliko-je-Turska-investirala-u-BiH.html>

Serbia's import from Turkey, Trade Map, ITC, Online:

https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1|688|792||TOTAL||2|1|1|1|2|1|1|1|1|1

1.

Republika Turska, Privredna komora Srbije, Privredna komora Beograda, Online:

<http://www.kombeg.org.rs/Komora/Centri/CentarZaEkonomскеOdnoseSaInostranstvom.aspx?veza=320>.

Serbia's exports to Turkey, Trade Map, ITC, Online:

https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1|688||792||TOTAL||2|1|1|2|2|1|1|1|1
[1](#).

Republika Turska, Privredna komora Srbije, Online:

<http://www.kombeg.org.rs/Komora/Centri/CentarZaEkonomскеOdnoseSaInostranstvom.aspx?veza=320> .

Medjunarodna ekonomska saradnja, Privredna komora Srbije, Online:

<http://www.pks.rs/MSaradnja.aspx?id=53>.

Turskim investitorima bolji uslovi za ulaganja u Srbiju, N1, online:

<http://rs.n1info.com/a334032/Biznis/Turskim-investitorima-bolji-uslovi-za-ulaganja-u-Srbiju.html>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Turecké investice v Bosně a Hercegovině

Příloha č. 2: Vývoz z Bosny a Hercegoviny do Turecka

Příloha č. 3: Dovoz z Turecka do Bosny a Hercegoviny

Příloha č. 4: Vývoz ze Srbska do Turecka

Příloha č. 5: Dovoz z Turecka do Srbska

Příloha č. 6: Turecké investice v Srbsku

Přílohy

Tabulka č.1: Turecké investice v Bosně a Hercegovině

Direktne investicije	UKUPNO SVE ZEMLJE	Turska
31.12.2008.	8,576.5	99.8
31.12.2009.	9,417.3	203.5
31.12.2010.	9,820.0	245.5
31.12.2011.	10,773.5	284.7
31.12.2012.	11,212.2	294.8
31.12.2013.	11,673.0	262.4
31.12.2014.	11,707.4	273.1
31.12.2015.	12,469.8	358.4
31.12.2016.	12,964.4	389.5 ⁴⁸

⁴⁸ Údaje Centrální banky Bosny a Hercegoviny. Dostupné z:

http://statistics.cbbh.ba/Panorama/novaview/SimpleLogin_bs.aspx

Tabulka č.2: Vývoz z Bosny a Hercegoviny do Turecka

Period YQM	UKUPNO SVE ZEMLJE	Turska
2008	6,711,690,415	20,524,343
2009	5,531,199,114	51,853,092
2010	7,095,502,968	81,661,839
2011	8,222,111,044	150,053,747
2012	7,857,961,872	182,873,521
2013	8,380,275,294	174,624,895
2014	8,681,742,497	234,391,723
2015	8,987,314,507	354,629,500
2016	9,418,109,261	401,047,414
2017	11,053,605,000	431,094,447
2018	2,791,464,905	90,483,237 ⁴⁹

⁴⁹ Ibidem

Tabulka č.3: Dovoz z Turecka do Bosny a Hercegoviny

Period YQM	UKUPNO SVE ZEMLJE	Turska
2008	16,292,516,281	863,067,488
2009	12,355,179,341	366,817,709
2010	13,616,238,450	379,083,216
2011	15,525,427,716	450,109,793
2012	15,252,942,109	449,381,044
2013	15,169,792,219	493,201,778
2014	16,199,278,093	582,203,376
2015	15,851,863,280	644,697,820
2016	16,161,014,469	687,348,642
2017	18,134,256,365	766,576,206
2018	4,388,911,359	189,181,480 ⁵⁰

Tabulka č.4: Vývoz ze Srbska do Turecka

Rok	Všechny státy	Turecko
2008	7,457,215	30,814
2009	5,983,723	32,355
2010	7,376,015	66,262
2011	8,457,195	131,515
2012	8,731,181	145,408
2013	10,999,980	164,886
2014	11,166,733	173,672
2015	12,053,153	224,249
2016	13,405,175	243,339
2017	15,017,695	274,889 ⁵¹

⁵⁰ Ibidem

⁵¹ Serbia's exports to Turkey, Trade Map, ITC, Online:

https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1|688|792|TOTAL||2|1|1|2|2|1|1|1|1.

Tabulka č.5: Dovoz z Turecka do Srbska

Rok	Všechny státy	Turecko
2008	296,756	15,547,284
2009	210,702	11,506,593
2010	244,660	12,602,358
2011	290,877	14,260,058
2012	341,308	14,715,129
2013	399,684	15,472,171
2014	443,670	15,503,953
2015	521,493	16,405,640
2016	603,005	17,363,415
2017	732,817	19,616,129 ⁵²

Tabulka č.6: Turecké investice v Srbsku

Rok	Turecké investice v tisících euro
2008	152
2009	717
2010	1.183
2011	1.423
2012	272
2013	1.757
2014	2.005
2015	27.781
2016 (I-III)	1.769 ⁵³

⁵² Serbia's import from Turkey, Trade Map, ITC, Online:

https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1|688|792|TOTAL||2|1|1|1|2|1|1|1|1.

⁵³ Údaje Státního statistického úřadu Srbska <http://www.pks.rs/MSaradnja.aspx?id=53>.